

De Saambinder

Kerkelijk weekblad van de Gereformeerde Gemeenten

donderdag 3 september 2009

MEDITATIE

Een wonderlijke opdracht

Als de schoolvakanties voorbij zijn begint voor velen het gewone leven weer. Onze kinderen gaan naar school. Anderen zetten de eerste stappen op de arbeidsmarkt. Ook het werk in de kerk begint weer. Het verenigingsleven start op en ook voor de catechisaties worden de voorbereidingen getroffen. Toch wijst de Schrift behalve de opdracht tot het werk nóg een taak aan.

De Prediker wijst er ons op in bovenstaande tekst. Het is een wonderlijke opdracht. Ogenscheinlijk lijkt ze zinloos. Een zware steen in het water veroorzaakt rimpels, maar verandert zelf niet. Je kunt hem, als hij niet door de stroom is meegevoerd, weer ophalen. Maar dat is met brood anders. Brood in water valt uit elkaar. Na korte tijd zie je er niets meer van. Wat bedoelt Salomo met dit woord? De letterlijke verklaring is moeilijk te geven. De verklaringen lopen sterk uiteen. De Kanttekeningen wijzen op het verband met het tweede vers waarin over armen gesproken wordt. Wat aan hen gegeven wordt, krijgt

Werp uw brood uit op het water, want gij zult het vinden na vele dagen.

Prediker 11:1

men niet terug. Wel kan het gebeuren dat later de liefde beloond wordt. Toch menen we dat de Prediker, nee de Heere Zelf, in deze tekst ons allen een diepe les wil leren. We lezen van brood. Het is de eerste levensbehoefte. Christus heeft Zijn discipelen het gebed voorgebeden: Geef ons heden ons dagelijks brood. We mogen en moeten de Heere vragen om al wat nodig is voor het leven van alle dag. De Heere zegt: Ken Mij in al uw wegen. Jongelui, vergeet de Heere toch niet in je studie, op school, je werk. Dit geldt ook de ouderen. We mogen met de noden en zorgen van dit leven tot de Heere gaan, zeker wat betreft de opvoeding van onze kinderen. Maar de tekst zegt meer. Brood wijst

niet alleen op de behoeften van dit leven, maar bovenal op wat nodig is voor de eeuwigheid. Christus sprak tot de schare: 'Werkt niet om de spijze die vergaat, maar om de spijze die blijft tot in het eeuwige leven, welke de Zoon des mensen u geven zal'. En kort daarop wijst Hij Zichzelf als die Spijze aan: 'Ik ben het Brood des levens'. Dat Brood moet worden uitgeworpen. Dat Brood moet worden bekend gemaakt. De tekst wijst op werpen. Dat wijst op gulheid. Er is immers genoeg. Aards brood raakt op, maar dit Brood nooit. Ook wij worden met dat Brood bekend gemaakt. Hoeveel zaad, vermaningen, roepstemmen en lokstemmen van het Evangelie hebben we al gehoord: thuis, op school, in de kerk, op de catechisatie en de vereniging. Maar wat is de vrucht in jouw en uw leven? Is het alles nog schijnbaar voor niets geweest? O, dat Brood wordt ons aangewezen en aangetrezen. Dit Brood geeft zielenvoedsel, deze Spijze blijft tot in het eeuwige leven.

Wat een wonder dat dit Brood er is. Door dit Brood wordt de oorzaak van de eeuwige honger en kommer nl. de zonde weggenomen. Door de zonde vindt de mens geen ware vreugde en verzadiging meer in God. Nu is er de honger naar de wereld en wat van beneden is. Hoeveel tijd besteden we niet aan wat niet echt verzadigt. Christus is het Brood des levens. Hoe past deze Naam bij Hem. Brood moet worden toebeleid. Het zaad wordt gezaaid, later is er de oogst, dan worden de graankorrels vermalen tot meel. Tenslotte moet het toebeide meel in de oven. Treffend beeld van de lijdensgang van Christus. Om Brood te kunnen zijn werd Hij door de Vader verbrijzeld. Hij was de Man van Smarten. Nooit is onder woorden te brengen wat het Hem gekost heeft om Spijze te kunnen zijn voor een hongerend en dorstend volk, dat alleen in en door Hem verzadigd wordt. Maar al is het een groot voorrecht te weten dat er Brood is, er is meer

Inhoud

87e jaargang

Nr. 48

- 1 Meditatie: Een wonderlijke opdracht
- 2 Bijbelstudie: Abrahams levenseinde (1)
- 4 De catechese (1)
- 5 Commentaar: Religie aan het begin van de 21ste eeuw
- 7 Hoofdbedekking - Niet meer dan een traditie? (4)
- 9 De erfenis van Darwin (2)
- 11 Verhouding kerk en school (2)
- 12 Werken voor de kerk
- 13 Ziek van de kerk
- 15 Kerknieuws
- 15 Berichten
- 16 Kerkdiensten

nodig. Dit Brood moet gegeten worden. Zoals de mens met het brood dat hij eet als het ware een wordt, zo moeten we met Christus door een waar geloof verenigd worden. De Catechismus spreekt over een ingelijfd worden. En dat Brood blijft nodig. Dat geldt het natuurlijke leven, maar ook in geestelijk opzicht. Gods kinderen hebben telkens opnieuw het verzoenend en reinigend bloed van Christus nodig. Hoe ligt dat in uw leven? Verstaan wij al de noodzaak van de telkens terugkerende bede: 'Heer' ai maak mij Uwe wegen door Uw Woord en Geest bekend'. Alleen de Heilige Geest leert ons de ware afhankelijkheid en afhankelijkheid.

Maar nu klinkt de opdracht in onze tekst: Werp uw brood uit op het water. Dat Brood, dat Evangelie van zaligheid moet bekendgemaakt worden. Aan wie: Aan ALLEN. Niemand uitgezonderd: Jood en heiden, Nederlander en inwoner van Irian Yaya, China enz. Leeftijd en afkomst tellen hier niet mee. De opdracht is om te werpen.

Dat geldt in het bijzonder de dienaren van het Woord, Gods knechten, maar ook alle ambtsdragers, leerkrachten en leidinggevendenden, ja alle ouders. De Heere zegt dat we aan alle wateren moeten zaaien. Eens zullen we rekenschap moeten afleggen over de zorg aan de zielen die ons zijn toevertrouwd. En die opdracht klemt

te meer als we lezen: Werp uw brood. Gods dienaren moeten dit Brood kennen, de smaak ervan weten, de kracht ervan hebben ervaren. Maar het geldt ten diepste ons allen. Zonder dit Brood kunnen we eigenlijk geen ambtsdrager, leerkracht, leidinggevende vader of moeder zijn. Kortom: we kunnen eigenlijk geen dag onbekeerd zijn. Dat is de diepe ernst die in dit woord ligt opgesloten. Hoe moet dat dan? Zwijgen of bedanken? Nee, de Heere legt de klem op ons leven opdat we er mee tot de Heere zouden vluchten Hem smekend om genade en bekering, om de schenking van dit Brood. Maar de opdracht blijft! Ze is niet afhankelijk van onze gesteldheid. De Heere zal voor Zijn eigen werk instaan. Het schijnbaar nutteloze werk zal vrucht voortbrengen. Hij heeft beloofd: Want gij zult het vinden na vele dagen. En daarom moet het brood op het water worden uitgeworpen. Naar beneden ziend lijkt het soms zinloos. Veel zaad verstikt in de modder van de zonde en wereldse lust en ongeloof. Vaak verwekt het zelfs weerstand en vijand-

schap. Hoe moeilijk kan het soms zijn om onze kinderen, vooral als ze ouder zijn, op dit brood te wijzen. Vooral als de keus van de wereld gemaakt wordt. O dan geve de Heere de heilige worsteling met dit woord: Want... In dit woord ligt grote zekerheid. Nee, die zekerheid ligt niet in de mens, hoe goed hij ook zijn best doet en zijn taak verstaat, maar in Hem Die Zichzelf tot een Schuldoffer gesteld en Zijn Ziel heeft uitgestort in de dood. Dit woord geeft hoop voor de toekomst. God is de God van wonderen. Het Welbehagen des Heeren gaat door. De hemel komt vol. En Hij gebruikt daarbij een middel: Zijn Woord, waarvan Christus, het Brood, de grote Inhoud is. De Heere geve ons nu we aan het begin van een nieuw jaarseizoen staan zulke ambtsdragers, leerkrachten, leidinggevendenden en ouders. O leg dan de vinger bij dit woord en worstel om de vervulling. Satan viert zijn triomfen, maar de hemel komt vol. Werp dan uw Brood uit op het water, want gij zult het vinden na vele dagen.

Alblasserdam, ds. B. van der Heiden

De Saambinder

Kerkelijk weekblad van de Gereformeerde Gemeenten

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Wvd. hoofdredacteur:
ds. G.J. van Aalst

Bijdragen van medewerkers en boeken ter recensie aan:
ds. G.J. van Aalst, Molendijk 136,
3286 BK Klaaswaal
tel. 0186-576990, fax 0186-575105
e-mail: gjvanaalst@kliksafe.nl

Redacteur: ds. C. Neele

Meditaties aan:
ds. C. Neele, Hyacinthenstraat 1,
2161 XN Lisse,
tel. 0252-413800, fax 0252-420471
e-mail: c.neele@kliksafe.nl

Kerknieuws (m.u.v. beroepingswerk) en berichten aan:
redactie-secretaris: J.J. Verhage
Kloosplantsoen 131, 2985 5C Ridderkerk,
tel. 0180-420865, fax 0180-423583
E-mail: jj.verhage@kliksafe.nl

Aanlevertijd:
Uiterlijk **woensdag 17.00 uur** vóór de datum van verschijning van De Saambinder in de daarop volgende week.

Opgaven kerkdiensten en beroepingswerk aan:
Kerkelijk bureau Geref. Gemeenten,
postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599,
e-mail: kbgg@cbgg.nl

Advertenties en familieberichten aan:
Drukkerij Verloop,
postbus 33, 2950 AA Alblasserdam
tel. 078-6912899, fax 078-6919536
e-mail: saambinder@verloop.nl

Advertenties € 0,70 per mm.
Familieberichten € 0,40 per mm.
Deze prijzen zijn excl. 19% btw.

Advertenties dienen **uiterlijk donderdag** in het bezit van de drukker te zijn.
Rouwadvertenties
uiterlijk maandagmorgen 9 uur.

Abonnementenadministratie
Adreswijzigingen enz. aan:
Kerkelijk bureau Geref. Gemeenten,
postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599,
e-mail: kbgg@cbgg.nl

Betalingen abonnementsgelden:
Postbanknr. 64327 t.n.v. De Saambinder-
abbonementen te Woerden.

Abonnementsprijzen (bij vooruitbetaling):
voor Nederland: € 11,50 per halfjaar
(te betalen per 1 april en 1 oktober);
voor het buitenland:
€ 23,- per jaar + extra portiekosten.
Canada \$ 110,-; USA \$ 110,-.

Correspondentie-adres Noord-Amerika:
Mr. Clarence Bleeker, 1233 Leffingwell Av,
N.E., Grand Rapids, Michigan, U.S.A. 49505.

De redactie aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid betreffende de inhoud van: de advertenties en de (recensies van de) aangekondigde boeken.

Abrahams levenseinde

Genesis 25:1-11

In dit Bijbelgedeelte worden we bepaald bij het sterven en de begrafenis van Abraham. Dood en graf zijn zo aangrijpend. Ook Abraham moest die weg gaan. We weten dat de Heere ons niet geschapen heeft om te sterven, maar opdat we eeuwig zouden leven tot Zijn eer. We hebben gezondigd en daarom moeten we sterven.

Ook Gods kinderen moeten sterven. Maar voor hen is de dood een doorgang naar het volkomen leven in de gemeenschap met God in het nieuwe Jeruzalem. De wedergeboorte is de *ingang* in het nieuwe leven en de dood is de *doorgang* naar het volkomen leven. Voor allen, die in Christus zijn is de dood verslonden tot overwinning. Dan is de prikkel van de dood weggenomen, zoals Paulus dat zegt. Dan wordt het lichaam gezaaid in verderfelijheid en opgewekt in onverderfelijheid. In en door Christus valt over de dood en het graf het licht van Zijn opstanding en daarom van de heerlijke opstanding van al de Zijnen.

Zo was het ook bij Abraham, al was het onder het Oude Testament. Hij heeft een heel lang leven gehad. Een veelbewogen leven ook. En toen werd het voor hem een zalig sterven. Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven. Dat is ook voor Abraham ten volle waar geworden.

Is dat ook uw toekomst? Alleen als u hier leerde sterven aan uzelf en aan alles buiten Christus en als u hier u door dat dierbare geloof leerde verlaten, zo schuldig en onwaardig als u bent in uzelf, op de volkomenheid van werk van Christus. Als ons leven Christus werd, dan zal ons sterven gewin zijn (Filippenzen 1:21).

Terugzien en vooruitzien

Abraham is heel oud geworden. Hij werd honderdvijfenzeventig jaar oud (vers 7). We zagen in het vorige hoofdstuk hoe hij alle regelingen getroffen heeft voor het huwelijk van zijn zoon Izak, de zoon der belofte. Toen Izak tot een huwelijk gekomen was werd het voor Abraham een wachten op

het einde, een uitzien naar het einde. Wat is het een voorrecht zo onze oude dag te beleven. De oude dag is vaak een tijd van terugzien en vooruitzien. Terugzien, dat doet ieder wel eens. Maar dat geldt zeker bij het ouder worden. Of als op een andere wijze de dood op ons aankomt. Als we dan terugzien, dan zijn er zoveel herinneringen. Maar het is allemaal voorbij. Maar Gods kinderen mogen door genade wel eens terugzien bij het licht van boven. Wat zien we dan? Dan zien we een hand, een Goddelijke hand. Die hand, die in Christus een vaderlijke hand is, waaruit de Zijnen alles wordt toegeschikt, ziekte en gezondheid, voorspoed en tegenspoed, rijkdom en armoede.

Buiten Christus kan die hand geen vaderlijke hand zijn. Wat zijn ze echter gelukkig, die in hun leven gekomen zijn tot de kennis van het borgschap van Christus en die dan vanuit dat borgschap gekomen zijn tot het kindschap. O, dan wordt die hand een vaderlijke hand. Als we dan zo leren terugzien en die hand zien, dan zal het in het hart leven, dat die hand ons zo veilig heeft geleid. Ook als ik niet meer verder kon, heeft die hand mij gedragen.

De wedergeboorte is de ingang in het nieuwe leven en de dood is de doorgang naar het volkomen leven.

Ja, dan mogen Gods kinderen ook wel eens vooruitzien in hun ouderdom. Toen Asaf vooruit mocht zien, heeft hij het gezegd: 'Gij zult mij leiden door Uw raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen' (Psalm 73:24). Ook Abraham heeft dat vooruitzicht gekend. Zeker, het Oude Testament was de bedeling der schaduw. Alles was toen nog niet zo duidelijk als onder het Nieuwe Testament. Maar Abraham verwachtte de stad, die fundamenten heeft (Hebreeën 11:10). De gelovigen van het

Oude Testament wisten dat de Heeren niet beschamen zou in het uur van hun dood.

Heilsgeschiedenis

Abrahams ouderdom heeft lang geduurd. Na het huwelijk van Izak heeft hij nog vijfendertig jaar geleefd. Wat is er in die jaren gebeurd? Daar weten we helemaal niets van, omdat de Bijbel ons er niets over zegt. In Abrahams leven is natuurlijk veel meer gebeurd dan de Schrift ons meedeelt. De geschiedenis van Abraham is ook geen heldengeschiedenis geweest. De Schrift geeft ons ook geen biografie, geen levensgeschiedenis van Abraham. Wat ons over het leven van Abraham wordt meegegeeld, is heilsgeschiedenis, beschreven voorzover het heil daarin doorbreekt, soms dwars door zoveel zwarte bladzijden heen. In de heilsgeschiedenis vinden we zoveel als voor ons nodig is te weten om zalig te worden. Dat geldt uiteindelijk heel de Schrift. Het Woord van God is geschiedenis van het heil, dat ten volle is geopenbaard in de komst van Christus.

In die geschiedenis heeft ook het leven van Abraham een plaats. En dan zien we in Abrahams leven iets van het leven van allen, die de Heere vrezten. Het is dezelfde lijn, hetzelfde geloof, dezelfde weg. Zoals Abraham krachtig geroepen werd uit Ur, zo hebben zij allen de kracht van het Woord gevoeld. Zoals Abraham alles van zijn oude leven moest loslaten, zo moesten zij ook hun oude leven zonder God loslaten. Zoals in Abrahams levensboek zoveel zwarte bladzijden te vinden zijn, zo ook in hun levensboek. Maar zoals dwars door Abrahams leven heen het wonder van genade keer op keer oplichtte, zo ook in hun leven. En dan wordt het wonder al groter dat de Heere, ondanks onze vele afmakingen, toch keer op keer weer terugkomt op Zijn eigen werk. Hoe groot is dat wonder ook voor Abraham geworden.

Rust in het einde

We vergeten vaak dat Abraham na het huwelijk van Izak nog vijfendertig jaar heeft geleefd. Dat betekent, dat hij ook Jakob en Ezau nog heeft gekend, die vijftien jaar oud waren toen Abraham stierf. Abraham zal met zijn kleinzonen gesproken hebben, vooral ook gesproken hebben over de dienst des Heeren. Hij zal hen die dienst hebben aangeprezen. Misschien hebt u ook wel grootou-

ders, die u de dienst des Heeren aangeprezen hebben, op wie u jaloers kon worden, omdat zij zo teer de Heere vreesden. Dan kunt u het met uw grootouders niet doen, want het blijft een persoonlijke zaak tussen de Heere en ons hart. Maar dan liggen er wel gebeden voor u, toen zij, misschien jaren geleden, hun kleinkinderen aan de Heere opdroegen. Dergelijke gebeden worden soms jaren later nog verhoord.

Wat er nu precies in die laatste vijfentwintig jaar van Abrahams leven is

gebeurd, daarover zwijgt de Bijbel verder. Toch krijgen we uit alles de indruk dat er aan het eind van Abrahams leven een wonderlijke rust over hem gekomen is. We krijgen de indruk, dat Abraham een levensavond gehad heeft om jaloers op te zijn. Een levensavond in het licht van Gods genade en onveranderlijke trouw.

(wordt vervolgd)

Zeist, ds. J. J. van Ekeveld

se dingen. Leest u dit hoofdstuk maar eens rustig na.

Ook andere plaatsen in Gods woord onderstrepen de opdracht tot dit onderwijs. Opmerkelijk dat we zelfs van de Zaligmaker lezen dat Hij toenam in wijsheid, in grootte en in genade bij God en de mensen. Hij, Die de eeuwige wijsheid was, maar Zijn godheid onderwierp Zich aan het onderwijs naar Zijn mensheid.

In dit verband leren we dat Hij Zijn ouders onderdanig was. Ook hierin heeft de Heere Jezus de wet en de profeten vervuld en Zich tot voorbeeld gesteld. Indien Hij niet kon missen om in Gods woord onderwezen te worden, kunnen onze kinderen dit dan wel missen? Met welk een liefde heeft Jezus Zelf als Leraar de scharen, maar ook de kinderen, willen onderwijzen en vriendelijk genodigd: 'Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert ze niet, want der zulken is het Koninkrijk Gods'.

Voor catechisatie geldt geen leerplicht van de overheid, maar een leerplicht van Godswegen. Nu zullen wij dit wellicht allen beamen, maar ik vrees dat de praktijk weerbarstiger is dan de theorie. Want wie deze Bijbelse opdracht niet zelf gewetensvol ter hand neemt, zal het wellicht ook niet zo nauw nemen om de kinderen te laten onderwijzen. Dan moet ze zich daarmee op school of op de catechisatie maar mee redden. Maar verhinderen wij hen dan niet in te gaan in het Koninkrijk Gods?

Juist de satan weet dat onkunde één van de poorten van afval van de waarheid is. Jeugd die thuis maar ook op school en in de kerk niet is voorgegaan en voorgeleefd in de dingen van Gods Woord staan veel gemakkelijker open voor allerlei wind van leer en een onbijbelse levenswijze dan wanneer Gods Woord van kind af aan voortdurend is ingescherpt.

Catechese is het onderwijs in de geloofsleer wat door de kerk gegeven wordt.

Juist in onze veranderende tijd is het helder geluid van het onveranderlijke "Alzo zegt de Heere" noodzakelijk. Eerst thuis en van daar uit ook op de school en catechese. Daarbij is niet zo funest als een levenspraktijk die hier haaks op staat. Het is zo nodig om kinderen ook buiten het gezin

De catechese

Op de wintervergadering van onze classis werd de wenselijkheid geuit om als ambtsdragers eens met elkaar van gedachten te wisselen over de catechese. Gezien alle moderne invloeden die de jeugd, het gezin, maar ook de kerk niet ongemoeid laten, ontkomt ook catechese niet aan deze druk. Naar aanleiding hiervan besloot de classis om hierover een avond van bezinning te houden. Aan mij werd verzocht om deze bezinning in te leiden waarna de catechese met alles wat daarmee samenhangt op een indringende en hartelijke wijze met elkaar werd besproken.

Naar aanleiding van deze avond heeft de redactie van De Saambinder mij verzocht om in een aantal artikelen over de catechese met u na te denken. Het eerste artikel richt zich vooral tot de ouders, in het tweede artikel wordend de catechisanten aangesproken. Het derde artikel gaat over degenen die de catechisatie geeft en het laatste artikel over de catechisatie zelf.

Van zelfsprekend is daarmee niet bedoeld dat u alleen dat leest waarin u of jij aangesproken wordt, maar dat deze artikelen in hun verband als één geheel worden gezien.

Catechese en de ouders

Catechese is het onderwijs in de geloofsleer wat door de kerk gegeven wordt. Wellicht verbaast het u daarom dat dit eerste artikel begint met de ouders. Behoort catechese niet tot de opdracht van de kerk? Dit is zeker waar, maar deze kerkelijke opdracht

kan onmogelijk losgemaakt worden van, en uitgevoerd worden zonder het gezin.

Het vijfde gebod van Gods wet, dat is het eerste gebod van de tweede tafel, leert ons het gezag van vader en moeder. Als een fundamentsteen waarop alle gezagverhoudingen in kerk, school en maatschappij moeten rusten. Valt dit fundament weg, dan wankelt het gezag op alle terreinen van het leven. Beseffen we wel hoe juist de satan zijn verwoestende aanslagen hierop richt. Door de hele moderne emancipatie-gedachte wordt het fundamenteel Bijbelse gezagsbegrip uitgehold, met alle gevolgen van dien.

Onze kinderen hebben het voorrecht om op school en op de catechisatie uit Gods woord onderwezen te mogen worden. Er is geen land te bedenken waar deze voorrechten zo groot zijn. Maar ik vrees dat de zegen van eigen scholen ertoe geleid heeft dat het Bijbels onderwijs alleen nog buiten het gezin, door anderen wordt gegeven. Is het niet schokkend wanneer drie catechisanten boven de 19 jaar nauwelijks blijken te weten waarover de gelijkenis van de farizeeër en de tollenaar handelt, zoals mij afgelopen winter overkwam. Hebben wij als ouders dan aan onze doopbelofte voldaan? Het doopformulier spreekt toch eerst over zelf onderwijzen en dan door anderen, doen onderwijzen. God had het volk Israël in Deuteronomium 6 nadrukkelijk geboden dat ze hun kinderen de woorden Gods zouden inscherpen. Niet alleen door anderen, maar zelf en in alle dagelijkse

Religie aan het begin van de 21ste eeuw

getrouw onder de middelen te brengen. Of is de volleybalvereniging of schaakclub belangrijker voor uw kind dan de catechisatie? Meent u dat ook straks te kunnen volhouden als u voor de rechterstoel van Christus zult staan?

Maar laten we ons realiseren dat het ook zo belangrijk is hoe ze naar de catechisatie gaan. Het is zo belangrijk dat niet het gezag dwingt, maar de liefde dwingt. Spreek toch met uw kinderen over het voorrecht en de noodzaak om naar de catechisatie te gaan. Leef belangstellend mee met wat ze gehoord hebben dan kunt u ze ook peilen wat ze meenemen.

Wat een zegen is het wanneer vader of moeder in stille verzuchting aan de troon der genade achterblijft of de Heere ook door de catechisatie Zijn Kerk zou willen uitbreiden. Laat u aansporen door het oprechte knieënwerk van Hanna. Laat u tegelijk afschrikken door de slappe gestalte van Eli. Beantwoord eens eerlijk op wie u het meest lijkt. Welke wonderen heeft de Heere in die tijd, die zoveel overeenkomst op kerkelijk en maatschappelijk gebied met de onze heeft, door het eenvoudige gebed van één moeder willen verrichtten?

Misschien is de ambtsdragers die uw kind catechiseert niet zo geschikt. Het ontbreekt hem wellicht aan niveau of aan didactische vaardigheid. Zou het er dan beter van worden als u dit openlijk tegen uw kinderen zegt en hen in hun negatieve houding stimuleert? Beseft u wel hoe een ambtsdrager daar zelf wellicht onder zucht en hoe zwaar het hem valt als uw kinderen het hem nog onmogelijker maken? Zou het gebed voor de ambtsdragers die catechiseren, niet beter zijn dan de geestelijke kritiek?

Hanna heeft biddende haar Samuel durven overgeven onder het opzicht van Eli. Zoveel uren worden er aan de vorming van het tijdelijke van uw kinderen besteed, zou een uurtje voor het eeuwige dan niet oneindig veel meer waard zijn? Laten we anders toch beseffen welk een onnoemelijk voorrecht de Heere in onze tijd nog aan onze kinderen schenkt. Duizenden zijn zonder de middelen, onze kinderen zijn nog onder de middelen. Laat het nalaten van het gebruik hiervan ons straks niet doen verstommen als we met onze kinderen voor Christus' rechterstoel zullen staan.

(wordt vervolgd)

Rijssen,

ds. C.A. van Dieren

We raken er al aan gewend dat de rapporten die verschijnen over religie een gestadige achteruitgang van de invloed van het christelijk geloof in de Nederlandse samenleving vermelden. Als we het recente rapport van het Centraal Bureau voor de Statistiek "Religie aan het begin van de 21ste eeuw" lezen, dan wordt dat weer eens opnieuw bevestigd. Ook al zouden sommige cijfers ons kunnen doen denken dat het allemaal nog wel mee valt.

Kerkgang

Er gaat tenslotte nog 63 procent van hen die zich gereformeerd noemen regelmatig naar de kerk. Datzelfde percentage geldt ook voor de mensen die zich rekenen tot de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Maar wat is regelmatig? Elke zondag? Of twee keer op een zondag. Nee, slechts de helft van die regelmatige kerkgangers gaat minimaal één keer per week. Dus maar 32 procent. En als gevraagd zou zijn naar de onder ons gebruikelijke kerkgang van twee keer op een zondag, dan zou het resultaat wel eens heel erg mager kunnen zijn. Wellicht nog minder dan het percentage van de rooms-katholieken dat zegt regelmatig naar de kerk te gaan: 23 procent.

In dit soort onderzoeken wordt meestal geen onderscheid gemaakt tussen de diverse soorten van gereformeerden. Dat is jammer, want dan kunnen slechts algemene conclusies worden getrokken. Zou uit onderzoek onder ons ook zo'n gestadige teruggang in kerkbezoek en kerkelijke betrokkenheid blijken? Het is al eerder signaleerd in De Saambinder dat de middagdienst, de leerdienst, waarin de geloofsleer aan de hand van de Heidelbergse Catechismus wordt behandeld, in sommige plaatsen minder in trek is. Kennelijk ontstaat ook onder ons een stroming die de geloofsleer niet zo belangrijk vindt. We zouden wat dat betreft een voorbeeld kunnen nemen aan de Gereformeerde Kerken die in 2004 opgingen in de Protestantse Kerk in Nederland. Wat is er uiteindelijk van overgeble-

ven? De godsdienstsocioloog G. Dekker geeft in het boek "De stille revolutie" cijfers over het afnemende kerkbezoek in de Gereformeerde Kerken. In 1954 bezocht 54% de morgendienst en 49% de middagdienst. 30 Jaar later waren deze percentages respectievelijk 40 en 17%. De middagdienst verdween ook in veel gevallen. De catechismusprediking werd afgeschaft. Dekker noemt deze dingen samen met andere tendensen een 'bijna revolutionaire verandering in de kerkopvatting'.

Is dat ook de toekomst van onze Gereformeerde Gemeenten? Waar de geloofsleer niet meer wordt onderwezen en gekend, staat de deur wagenwijd open voor dwalingen en eenzijdigheden in de 'geloofsbeleving'.

Het is zo belangrijk, ook voor het opkomende geslacht, dat de waarheden van Gods Woord hen worden voorgehouden.

Laten we de middelen der genade toch getrouw waarnemen. Het is zo belangrijk, ook voor het opkomende geslacht, dat de waarheden van Gods Woord hen worden voorgehouden. En wat is de prediking aan de hand van de Heidelbergse Catechismus dan actueel, maar ook van een rijke inhoud. Het gaat immers om de enige troost, beide in leven en sterven.

Gezinnen

Het blijkt duidelijk dat het aandeel gereformeerden de afgelopen jaren daalde van 11 naar 4 procent. Slechts 4% van de bevolking rekent zich tot de gereformeerde religie. Nog afgezien van de vraag wat we onder 'gereformeerden' moeten verstaan, blijkt dat de gereformeerde gezindte een slinkende minderheid is. Onze gemeenten groeien jaarlijks nog met een klein aantal. Dat komt niet doordat mensen van buiten zich bij de kerk voe-

gen, maar door het geboorteschot. Uit het CBS-onderzoek blijkt dat het aantal kinderen in een gezin tegenwoordig veel minder wordt bepaald door de geloofsachtergrond. Alleen orthodoxe gereformeerden en islamieten vertonen nog, wat men noemt, afwijkend gedrag. Daar komen nog veel grote gezinnen voor. Nog wel. Wel steeds minder.

De emancipatiegolf heeft ook onze gezindte niet onberoerd gelaten. Steeds meer gehuwde vrouwen nemen deel aan het arbeidsproces. De agenda bevat steeds minder ruimte voor kinderen. Ik signaleer een tendens. Iemand zei eens: 'Jullie gereformeerden komen er ook wel, al is het tien jaar later'. Zou hij gelijk krijgen? Of heeft hij dat al voor een deel?

Platteland

Wat me in de resultaten van het onderzoek opviel, was dat de afname van het regelmatige kerkbezoek vooral sterk is op het platteland. Er wordt geen reden voor gegeven. Een reden zou kunnen zijn de concentraties van allochtonen in de steden. Een belangrijk deel van hen (vooral Afrikanen) behoort tot een kerk. Zo is de Bijlmer de meer christelijke wijk van Amsterdam.

Een factor die van invloed is op deze conclusie zou ook kunnen zijn dat juist in de steden zich de meeste moslims bevinden. Maar ook van hen geldt dat het moskeebezoek fors is teruggelopen. En dat zal zeker ook in de grote steden het geval zijn door de seculariserende invloed die van de grote stad uitgaat.

In de Handelingen van de apostelen wordt de voortgang van het werk van de Heere Jezus getekend, waaraan de kerk haar bestaan dankt.

Ik denk dat er iets anders aan de hand is. Zagen we in het verleden dat vooral in de steden het kerkbezoek terugliep, waardoor steeds meer kerken gesloten moesten worden, nu is het kennelijk andersom. Het platteland geeft de toon aan. Zou er sprake zijn van een inhaalslag van het platteland? We zagen die inhaalslag ook als het gaat om het gebruik van de moderne media. Internet en mobiele telefoon

zijn gemeengoed. Het gebruik ervan in een schrikbarend aantal gevallen filterloos. De achterstand wordt snel ingelopen. Zouden deze ontwikkelingen mee bijdragen aan verminderd kerkbezoek op het platteland? En zouden de stedelingen daarentegen langzamerhand genoeg hebben van al dat virtuele gedoe en op zoek zijn naar antwoord op vragen over de zin en de betekenis van het leven? We weten het niet.

Het zijn zo maar wat vragen die ons noodzaken om onszelf te onderzoeken. Niet alleen de plattelandsbevolking. Want waar de afname vooral sterk was op het platteland, wil dat niet zeggen dat die er in de meer stedelijke gebieden niet is. De secularisatie houdt niet op bij de kerkmuren en ook niet bij de kerkmuren van de Gereformeerde Gemeenten. Zeker, de Heere zal er voor zorgen dat er altijd een kerk zal zijn, maar dat neemt onze verantwoordelijkheid niet weg. We kunnen, zoals ds. J. M. D. de Heer dat onlangs aantoonde, de verschrikkelijke verantwoordelijkheid op ons laden dat een geheel nageslacht niet meer naar de kerk gaat. Onze slordige levenswandel en onregelmatige kerkgang kunnen daarvan de oorzaak zijn.

Shoppen

De eerder genoemde Dekker schreef in 2000 dat Jezus niet kwam om een kerk te stichten; die is pas in de loop van de tijd ontstaan. Die gedachte is niet nieuw. Maar de Heere Jezus heeft wel degelijk gesproken over Zijn gemeente. Ik denk aan Matthéüs 16:18 waar Hij tot Petrus zegt: 'Op deze petra zal Ik Mijn gemeente bouwen en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen'. En als de broederlijke verhouding in de gemeente verstoord is door de zonde, en er is niet naar de vermaningen geluisterd, dan moet aan de gemeente gezegd worden (Mattheus 18:17). Het gaat de gemeente aan.

In de Handelingen van de apostelen wordt de voortgang van het werk van de Heere Jezus getekend, waaraan de kerk haar bestaan dankt. Het Evangelie gaat van Jeruzalem naar Rome. De gemeente van Christus wordt vergaderd uit de Joden en uit de volken. Die kerk wordt van God bewaard, of staande gehouden, tegen het woeden der gehele wereld (artikel 27 NGB). In het volgende artikel 28 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt zelfs gezegd dat 'buiten haar (de kerk) geen zaligheid is'. Calvijn noemt de kerk 'de moeder van de gelovigen'.

We onderschatten zo gemakkelijk de zin en betekenis van de kerk. Het is een openbaring van het lichaam van Christus. Als je daarvan lid bent, kun je niet straffeloos je eigen kerk voorbijlopen. Het belangrijkste is natuurlijk dat we daarvan een levend lidmaat zijn. Maar ook als we het nieuwe leven niet kennen, is het onze plicht om, wanneer daar de gelegenheid voor is, de kerkdienst van de eigen gemeente bij te wonen. De Heere beware ons er voor dat het surfen op internet gevolgd wordt door het surfen op kerkelijk terrein. We noemen dat tegenwoordig 'shoppen'. Verschrikkelijk woord eigenlijk als het om kerkbezoek gaat.

We onderschatten zo gemakkelijk de zin en betekenis van de kerk. Het is een openbaring van het lichaam van Christus.

Betrokkenheid op de eigen kerk

We zouden nog andere zaken uit het genoemde onderzoek aan de kunnen stellen, zoals de constatering dat het bezoek aan de moskee onder de islamieten de afgelopen jaren fors is afgenomen. Waarmee overigens niet zonder meer gezegd kan worden dat de islamieten minder gelovig zijn geworden, zoals een islamitische voorman opmerkte. Dat vraagt nader nader onderzoek.

Ook zouden we kunnen wijzen op het toch wel positieve verschijnsel dat protestanten een sterke betrokkenheid tonen bij de samenleving. Zij doen dat door zich in te zetten als vrijwilliger, actief te zijn in het verenigingsleven, of hulp te bieden aan anderen. Mensen van andere gezindten en niet-kerkelijken zijn minder betrokken. Er zijn ook goede dingen onder ons.

We laten het hierbij. Maar laten we het ene: een sterke betrokkenheid tonen ten opzichte van de kerk en de samenleving, doen, en het andere niet nalaten: de onderlinge bijeenkomst bezoeken. De Heere geve onder ons getrouwheid in het gaan naar Gods huis tot de verheerlijking van Zijn Naam en het heil van onze zielen.

Capelle aan den IJssel, ds. W. Silfhout

Hoofdbedekking - Niet meer dan een traditie?

Om der engelen wil!

In het vorige artikel over 1 Korinthe 11 zagen we dat de hoofdbedekking van de vrouw in de kerk te maken heeft met de plaats van man en vrouw in het licht van Gods schepping. De vrouw is geschapen uit de man en om wille van de man. Daarom moet een vrouw een macht op het hoofd hebben, om der engelen wil', zegt de apostel in vers 10.

Het is inmiddels duidelijk wat met het woord "macht" bedoeld wordt. De hoofdbedekking van de vrouw is een symbool voor het feit dat zij onder de "macht" of "autoriteit" van de man staat. Het teken en de betekkende zaak zijn onderling verwisselbaar. We zien dat ook bij de ark des verbonds. In Psalm 132:8 wordt deze ark aangeduid als "de ark Uwer sterkte", terwijl 1 Kronieken 16:11 spreekt over "Zijn sterkte". Zo is het ook met de hoofdbedekking van de vrouw. Zij betekent de onderdanigheid van de vrouw jegens haar man.

Verstaan vrouwen dit teken? Ongetwijfeld! Wat anders kan de reden zijn dat sommige vrouwen zo fel gekant zijn tegen het dragen van een hoofdbedekking in de kerk? De reden zal toch niet zijn dat ze op zich een hekel hebben aan hoeden en petten? Het lijkt er veel op dat er sprake is van een diep-gewortelde afkeer van datgene wat de hoofdbedekking symboliseert, namelijk een positie van onderdanigheid.

Dergelijke uitingen van afkeer en ongehoorzaamheid zijn niet alleen krenkend voor een gemeente die wenst te leven naar Gods Woord, ze bedroeven ook Gods kinderen en knechten; ja meer, ze grieven de engelen, de hemelse wezens die immers ook aanwezig zijn als de gemeente samenkomt om de Heere te zoeken. Dat klinkt misschien wat wonderlijk in onze oren. Nemen engelen deel aan kerkdiensten? Worden ze echt bedroefd wanneer vrouwen en meisjes hun hoofd niet bedekken? Wat hebben engelen van doen met hoe-

den en hoofddoekjes? Is dat allemaal niet een beetje vergezocht?

Klaar om te dienen

Volgens 1 Korinthe 11:10 is er een bijzondere reden dat een vrouw "een macht" op het hoofd hoort te hebben. Het is 'om der engelen wil'. Het symbool van haar onderdanigheid heeft te maken met het Hoofd-zijn van Christus, met de plaats van man en vrouw in het licht van de schepping, maar ook met de aanwezigheid van engelen in de officiële samenkomsten van de gemeente.

Nu zouden we de vraag kunnen stellen: Is het woord *engelen* hier bedoeld in letterlijke of figuurlijke zin? In de eerste hoofdstukken van de Openbaring aan Johannes wijst dit woord op de voorgangers van de gemeenten, de boodschappers van Gods Woord (zie bijvoorbeeld Openbaring 2:1). Dat hoeft ons niet te verbazen. Het boek Openbaring is geschreven in sterk symbolische taal. In het geval van 1 Korinthe is er echter geen enkele reden om te denken aan symbolisch taalgebruik. Wanneer de letterlijke betekenis van een woord of uitdrukking een goede zin geeft binnen het verband van een tekst, moeten we het daar maar op houden bij de verklaring. Anders gezegd, Paulus wekt de vrouwen ertoe op een hoofdbedekking te dragen vanwege de troongees-ten die wij engelen noemen.

In Hebreëen 1:14 worden zij aangeduid als 'gedienstige geesten, die tot dienst uitgezonden worden om dergenen wil, die de zaligheid beërven'. Engelen staan klaar om God en Zijn volk te dienen. De dichter van Psalm 91 zegt: 'Want Hij zal Zijn engelen van u bevelen, dat zij u bewaren in al uw wegen' (vers 11). De Schrift laat een en andermaal zien dat engelen zorg dragen voor de gemeente van Christus (Psalm 43:7, Mattheus 18:10, enzovoorts). Ze stellen ook een levendig belang in de arbeid van Gods knechten. De apostelen zijn 'een schouwspel der wereld en der engelen en der mensen' (1 Korinthe 4:9). Als de apostel zijn vriend Timotheüs opdraagt zijn werk in getrouwheid te doen,

doet hij dat 'voor God en de Heere Jezus Christus en de uitverkoren engelen' (1 Timotheüs 5:21). Waarom zouden engelen dan niet aanwezig zijn wanneer Gods volk en knechten bijeenkomen om de Heere te aanbidden?

Begerig om te verstaan

In 1 Petrus 1:12 lezen we dat engelen begeren in te blikken in de verborgenheden van het evangelie. Ze zijn begerig iets te mogen verstaan van Christus' lijden en heerlijkheid en van de wonderen van Gods ontferming. Onder de oude bedeling waren cherubs te zien in het heilige der heiligen boven de ark des verbonds. Met uitgespreide vleugels en gebogen hoofd staarden zij naar het verzoendeksel. Ze hadden als het ware een verlangen om het mysterie van de verzoening met God te doorgronden, en ze hebben dat verlangen nog steeds! De apostel Petrus gebruikt dan ook opzettelijk de tegenwoordige tijd: 'in welke dingen de engelen begerig zijn in te zien'.

In Efeze 3 schrijft Paulus dat God Zijn scheppend en verlossend werk doet, 'opdat nu door de gemeente bekendgemaakt worde aan de overheden en de machten in de hemel de veelkleurige wijsheid Gods' (vers 10). De wijsheid van God is zichtbaar in het rijk der natuur, maar in zonderheid in het rijk der genade. De bekende Schotse prediker Samuel Rutherford heeft eens gezegd dat er iets, ja zeer veel van God in de schepping is, dat er ook veel van Hem gezien kan worden in Zijn algemene voorzienigheid, maar dat het meeste, ja alles van God ligt in de verlossing van Zijn volk.

Gods kerk is een levend toonbeeld van goddelijke genade, heiligheid en wijsheid. In woord en daad heeft die kerk Zijn wijsheid af te schilderen. Is zij niet gekomen 'tot de berg Sion en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem en de vele duizenden der engelen' (Hebreëen 12:22)? Zowel op de dag des Heeren als in de week wordt de kerk geroepen Zijn deugden bekend te maken aan de hemelse machten. Daardoor wordt God groot gemaakt. Het leidt tot aanbidding in hemel en op aarde: 'Looft, looft den HEER, gij Zijne legerscharen, Wier lust het is op Zijne wenk te staren' (Psalm 103:11 berijmd).

Aanwezig in de kerk

Het spreekt vanzelf dat de samenkomsten van Gods volk de bijzondere belangstelling van de engelen heb-

ben. De Heere Jezus zegt: 'Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn Naam, daar ben Ik in het midden van hen' (Mattheüs 18:20). Waar Christus is, daar willen ook Zijn dienaren zijn. Door Christus worden hemel en aarde verenigd. De Middelaar Gods en der mensen is de Ladder Jakobs. Engelen klimmen langs Hem op en dalen op Hem neder (Johannes 1:51). Als Christus ergens niet in het middelpunt staat, zullen de engelen daar niet willen zijn. Dan zullen kwade engelen hun plaats innemen en de leugen verbreiden. Dan kan de satan zich zelfs veranderen in een engel des lichts (2 Korinthe 11:14). Als daarentegen Christus werkt door Zijn Woord en Geest, zullen de engelen daar met liefde willen verkeren.

Om die reden is er dan ook grote aandacht en eerbied bij de engelen wanneer Gods gemeente vergadert. In de dagen van het Oude Testament hadden zij de profeten horen spreken van de komende Messias. Toen Christus in de volheid des tijds geboren werd, zongen ze van Hem en verkondigden ze Zijn komst (Lukas 2:9-14). Engelen waren ook aanwezig toen Jezus worstelde in de hof van Gethsemane, toen Hij uit de doden opstond in de hof van Jozef van Arimathea en toen Hij ten hemel voer vanaf de Olijfberg. Vandaag zijn de engelen begerig te zien wat de vrucht is op Zijn werk in het hart van zondaren en om te horen wat de kerk van het Nieuwe Testament over Hem te zeggen heeft.

In de eredienst van de gemeente hebben grote en heerlijke zaken plaats. Daar zijn de door Christus ingestelde ambten werkzaam, daar wordt de Naam des Heeren aangeropen, daar wordt het evangelie gepredikt en de sacramenten bediend. Daar worden kinderen van Adam wedergeboren tot een levende hoop en Gods kinderen opgebouwd in het allerheiligst geloof. De engelen Gods verblijden zich over één zondaar die zich bekeert (Mattheüs 15: 7 en 10). Zelf hebben ze nooit gezondigd. Zij weten niet van vergeving in het bloed van het Lam en hebben nooit de toepassende kracht van dat bloed ervaren. Toch zijn ze zeer begerig een blik in dat geheim te slaan. Zij verheugen zich wanneer ze over Christus iets horen dat ze nooit eerder hebben vernomen, of wanneer ze de zoete reuk van Zijn offerande gewaar worden (Rutherford).

Bedroefd door ongehoorzaamheid

Er is ook een andere kant. Het bedroeft de engelen wanneer ze ongere-

gelde en zondige praktijken in de samenkomst van de gemeente opmerken. Dat geldt in het bijzonder wanneer de heerschappij van Christus en Gods scheppingsordinanties met betrekking tot de plaats van mannen en vrouwen niet worden geëerbiedigd. De engelen waren er eenmaal getuige van dat hemel en aarde werden geschapen. Het was het ogenblik dat 'de morgensterren tezamen vrolijk zongen en al de kinderen Gods juichten' (Job 38:7). Vanaf het eerste begin hebben zij gezien wat de plaats van de vrouw in Gods schepping was. De engelen waren ook getuige van de opstand tegen God die uitbrak in hemel en op aarde. Eerst zagen zij de vreselijke rebellie van engelen uit hun eigen gelederen, engelen die niet tevreden waren met de positie die God hen gegeven had. Toen zagen zij de val van de mens die in schaamtelo-

'Daarom moet de vrouw een macht op het hoofd hebben, om der engelen wil'.

ze hoogmoed als God wilde zijn. Het was de vrouw die het initiatief nam en haar man tot ongehoorzaamheid verleidde. Nee, de engelen zijn dit alles niet vergeten. Misschien gaan we nu enigszins begrijpen waarom de engelen bedroefd zijn als zij ongehoorzaamheid en onordelijkheid opmerken binnen de kerk. De uitverkoren engelen, de hemelse wezens die hun Maker getrouw bleven, zijn getuige geweest van de zonde van hoogmoed en van de vrucht van deze zonde. Op treffende wijze wees ds. C. Hogchem hierop in een artikel in De Saambinder van enkele jaren geleden: De zonde is als het ware een teer punt voor hen. Het is een gruwel in hun oog als het juk van ootmoed wordt afgevoerd en de scheppingsorde wordt overtreden door de zonen van Adam en de dochters van Eva.

De engelen zelf gehoorzamen onmiddellijk en zonder tegenspreken. Dienend in het hemelse heiligdom, bedekken zij hun aangezicht als teken van diepe ootmoed (Jesaja 6:2). Wanneer zondeloze schepselen al zoveel eerbied aan de dag leggen in hun naderen tot God, met hoeveel kindelijke vreze en heilig beven horen wij - zondige schepselen - dan te naderen in de tegenwoordigheid van onze Schepper en Koning! Op geen enkele

wijze mogen wij de voorschriften naast ons neerleggen die de Heere gegeven heeft voor de eredienst.

Verblijd door ootmoed

Hoogmoed en eigenwillige godsdienst zijn de engelen tot droefheid, maar nederigheid en gehoorzaamheid zijn hen tot blijdschap. Daarom dient iedere man de genade van ootmoed te zoeken en dient ook de vrouw haar plaats tegenover God en de mensen te kennen. Een christenvrouw moet de engelen laten zien dat zij de plaats van haar man niet wil innemen. Zij kan en mag niet meewaaien met de wind van emancipatie en feminisme die zich zo krachtig laat voelen in onze tijd. Als het goed is, wil ze door haar gedrag Gods scheppingsorde niet ondergraven maar veeleer erkennen. Ze brengt haar eigen plaats tot uiting door daarvan een zichtbaar teken te dragen. Op grond van Gods Woord belijdt ze daarmee dat de man het hoofd is van de vrouw.

Dit onfeilbare Woord zal nooit veranderen. Het is vandaag nog net zo actueel als gisteren. Als de hoofdbedekking alleen maar een zaak van cultuurgewoonten was, zou het argument van 1 Korinthe 11:10 dan wel enig hout snijden? Zijn engelen soms geraakt omdat vrouwen er niet modebewust uitzien, of omdat ze niet handelen volgens Griekse of Romeinse opvattingen over wat passende kleding is? De vraag stellen is de vraag beantwoorden. 'Daarom moet de vrouw een macht op het hoofd hebben, om der engelen wil'.

Engelen zijn tegenwoordig wanneer de gemeente bijeenkomt voor haar eredienst. Hoe kunnen ze zien dat er een volk is dat uit dankbaarheid zoekt te buigen voor Koning Jezus als de Zaligmaker? Hoe zullen ze bemerken dat de afzonderlijke leden van de gemeente, de vrouwen daarbij inbegrepen, de rechte plaats willen innemen? Ze zullen het onder andere zien aan het gedrag van de vrouw die in de samenkomst verschijnt met gedekte hoofde. Dan krijgen de engelen aanschouwelijk onderwijs over de plaats van de man en de vrouw, over de wonderen Gods in natuur en genade, over ootmoed bij de mens en de heerschappij van Christus. Zulk onderwijs brengt blijdschap mee, ook bij de engelen!

(wordt vervolgd)

Lethbridge (Canada), ds. C. Sonneveld

De erfenis van Darwin

Behalve de 'harde' evolutionisten zijn er ook niet weinigen, die God een plaats proberen te geven naast de evolutie. In alle soorten en maten komen ze in onze omgeving aan het woord.

Bijvoorbeeld degenen die geloven in wat genoemd wordt "Intelligent Design" (ID). Zij geloven wel in een ontwerp in de natuur (logisch!), maar niet in een Ontwerper. Dus een ontwerp zonder ontwerper! Het logische verwijt van de evolutionist is dan dat op een verkapte wijze God toch weer aanwezig is. In de ogen van de evolutionist is dat uit den boze. Ook in onze ogen trouwens, want deze visie sluit de schepping door de Maker dus ook uit.

Vervolgens zijn er weer anderen, die zégen wel dicht bij het Woord te willen blijven, maar stellen bij voorbeeld: Zes dagen moet je minimaal zien als zes perioden. Hoe lang of hoe kort zo'n periode dan ook duurde. Want zes dagen en dan alle historisch geologische, stratigrafische en paleontologische verschijnselen daarin plaatsen is toch wel heel kort. (De historisch geologen bestuderen de geschiedenis van de aarde, de stratigrafen bestuderen de ligging van de aardlagen en de paleontologen bestuderen de fossielen). Bovendien, er staat toch: duizend jaar zijn in Zijn oog als één dag en één dag als duizend jaar. Dat klopt, in Zijn oog. Trouwens, dat wordt ook in een heel ander tekstverband genoemd. In het vierde gebod denken we toch ook niet dat als we op de zevende dag rusten dat dan ook maar een ruimere periode moet zijn dan 24 uur? Dat staat het verband niet toe.

Zonder God

Maar als we dan naar de aardlagen kijken en naar alle fossielen die daarin voorkomen, duidt dat dan niet op veel langere periodes dan de in de wet en Genesis genoemde zes dagen? Natuurlijk! Maar dan bekijken we dit wel met ónze ogen en op ónze manier. Een manier van denken die zijn basis vindt in een a-religieuze vooronderstelling. God overal buiten

willen houden. Want de huidige visie op het zien van onze omgeving en ook van onszelf is een wijze van waarnemen, waar God niet in gezien mag worden. Dat leidt tot een wijze van wetenschap bedrijven, waarin God niet voorkomt: Het zogenaamde natuurwetenschappelijk denken en werken, wat puur materialistisch is. En wat ten diepste in mijn ogen een atheïstische religie geworden is. Want dit kan niet meer zijn dan een overtuiging, een geloofsovertuiging zoals hierboven genoemd is.

In deze wijze van denken is dus geen plaats voor God. God hier een plaats geven zou betekenen dat een aantal verschijnselen niet meer te verklaren zouden zijn en dus ook niet verklaard kunnen en hoeven te worden. Het wonder zou dan een plaats krijgen. Want een wonder is nu juist iets wat onbegrijpelijk en onverklaarbaar is. Het geloof in het wonder doet het onderzoek ophouden. Want als we het kunnen verklaren, dan blijkt dat het geen wonder is. Zo zit ons huidige wetenschappelijk denken over het algemeen in elkaar. In deze zin bestaat in de wetenschap het wonder gewoon niet. Daarom komt in geen van onze reguliere schoolboeken voor biologie, natuurkunde en scheikunde de naam van God voor. Hooguit in heidens-mythische zin.

Als hierboven gesproken wordt over "het wonder van de evolutie" bedoelen ze daar niet het begrip wonder in deze betekenis mee. Nee, ze geven daarmee uiting aan hun bewondering voor de evolutie en blijven dus zoeken naar een wetenschappelijke verklaring.

Om misverstanden te voorkomen wil ik niet zeggen dat deze wijze van wetenschap bedrijven ons ook niet veel goeds gebracht heeft. Maar daarvoor is het nu niet de plaats en het verband om verder op in te gaan.

Nieuwe technieken

Ook de evolutionist weet en geeft toe dat vele verschijnselen op dit moment nog niet te verklaren zijn. Darwin dacht dat het slechts (veel) tijd zou kosten om de door hem nog niet te verklaren verschijnselen aan

het licht te brengen. Bijvoorbeeld door het veel intensiever zoeken naar fossielen of andere wijzen van wetenschappelijk onderzoek en bewijsvoering. Met name aan het begin van de twintigste eeuw, toen men de erfelijkheidswetten (her)vond, had men het mechanisme in handen waarmee evolutie zou kunnen plaatsvinden.

Vanaf dat moment spreken we over *neodarwinisme*. Daar kwam na 1960 de kennis bij van en over ons DNA, de moleculaire basis van ons erfelijk materiaal. Toen was het helemaal klaar en verklaarbaar. Nu was de bron gevonden die alle veranderingen en ontwikkelingen verklaarbaar zou maken, zo stelde men.

Veranderingen in de ontwikkeling zullen wij natuurlijk niet ontkennen. Bezien we alleen al het eenvoudige voorbeeld van de verschillen in de menselijke rassen. En zo zijn er natuurlijk meer voorbeelden geven. Deze mogelijkheden tot verandering liggen zonder meer vast in onze genen. Een gen is een uiterst complex brokje van een chromosoom, verantwoordelijk voor de vorming van een eigenschap. We hebben naar schatting 35.000 genen. Dat die genen verschillend zijn en tot verschillende eigenschappen kunnen leiden, is ook bijbels. Natuurlijk niet in termen die vandaag in de wetenschap gebruikt worden.

In Psalm 90 wordt gesproken over 'sterken en zeer sterken'. Dat wijst op onderscheid in het erfelijk materiaal. Maar dat is geen evolutie in de vorm zoals de evolutietheorie ons wil doen geloven: ontwikkeling van eenvoudige naar ingewikkelder levensvormen. De schepping is niet statisch, maar dynamisch. Daardoor hoeven we ons niet van de wijs te laten brengen.

De Darwinvink

Nog een ander voorbeeld over verandering. Dat is ook te lezen in het Cahier, dat aan het begin van het eerste artikel genoemd is. Eén van de standaardvoorbeelden van evolutie zijn de verschillende snavelvormen van de vinken die op de Galapagos-eilanden worden aangetroffen. Snavelvormen die aangepast zijn aan de voedselmogelijkheden. Er wordt altijd gesuggereerd dat ontwikkeling veel, heel veel tijd kost. Zo zou dat ook het geval zijn met de ontwikkeling en aanpassing van deze snavelvorm. In het Cahier-artikel wordt door een onderzoeker aangetoond dat in een geval al na een generatie een radicale verandering van snavel-

vorm te zien was. Als gevolg van gewijzigd voedselaanbod. In één generatie! Een ander voorbeeld dat de onderzoeker noemt, spreekt van enkele generaties. Veranderingen en erfelijke variatie (aanpassing) kunnen dus blijkbaar –toch wel!– in een heel snel tempo plaatsvinden.

Onderhouder en Regeerder

Onze belijdenis verwoordt in de catechismus (Zondag 10, antwoord 27) dat Hij de Schepper, maar ook de Onderhouder en de Regeerder van alle leven is. Wanneer iemand (ernstig) ziek is geloven we dat ook nog wel? We bidden daarom of de Heere genezing zou willen schenken. Als regel door de beschikbare en goorloofde middelen die daarvoor aangewend worden. En de Heere kan genezing schenken, óf niet. Ook medici hoor je dan soms spreken van wonderen. Dat wil zeggen in de betekenis van: onbegrijpelijk voor een mens. Dan zijn dus processen, genezingsprocessen, niet meer te begrijpen. Soms evenwel de andere kant uit. Onbegrijpelijk dat iemand niet beter wordt. Met name medici gebruiken het spreekwoord: 'Nooit nooit zegen'.

Maar behoort dat nu juist niet bij Gods regeren? Regeren betekent immers besturen, richting geven, voor ons soms onvoorspelbaar. Vaak wel voorspelbaar, in onze ogen. Ja, onze God is een God van orde. Maar Hij doet ook wat Hem behaagt. Zijn aanbiddelijke vrijmacht blijkt ook hier. In welke richting en op welk gebied dan ook. Wij belijden daarnaast: Hij wil er om gevraagd zijn. Het gebed heeft een plaats in Gods raad. Dus we mogen niet lijdelijk op het wonder wachten.

Nu, als dan het onverwachte, het wonderlijke in het lichaam van een mens plaatsvindt, zou dat dan ook niet het geval zijn in de gehele levende en levenloze natuur? Zou Hij dan ook daarin niet de richting bepalen op Zijn goddelijke en soevereine wijze? Zien we Zijn hand in de kleine en in de grote dingen en ontwikkelingen nog wel?

Job

In dit verband is Job 26 te noemen. In dit hoofdstuk verheerlijkt Job Gods majesteit: 'Door Zijn Geest heeft Hij de hemelen versierd; Zijn hand heeft de langwemelende slang geschapen' (vers 13). En dan zijn conclusie in het laatste vers (14) van dat hoofdstuk: 'Ziet, dit zijn maar uiterste einden Zij-

ner wegen; en wat een klein stukje der zaak hebben wij van Hem gehoord? Wie zou dan de donder Zijner mogendheden verstaan?'

Indrukwekkende uitdrukkingen zoals 'uiterste einden, een klein stukje der zaak, de donder Zijner mogendheden' worden hier door de Heilige Geest gebruikt. Wie kan hier nog wat aan toevoegen? Wie durft hier een grote mond op te zetten? 'Maar toch o mens, wie zijt gij, die tegen God antwoordt? Zal ook het maaxsel tot degene die het gemaakt heeft zeggen: waarom hebt Gij mij alzo gemaakt' (Romeinen 9:20).

Hebreeën 11:3 voegt nog wat toe: 'Door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het Woord Gods is toebereid, alzo dat de dingen die men ziet, niet geworden zijn uit dingen die gezien worden'. Dus: toebereid, door het Woord Gods, door Zijn hand, op Zijn bevel. Toebereid, dat wil ook zeggen: bewoonbaar gemaakt voor alle leven.

Een manier van denken die zijn basis vindt in een a-religieuze vooronderstelling. God overal buiten willen houden.

Wanneer wij iets bereiden kan het al heel lastig zijn om te achterhalen wat er precies gebruikt en gedaan is. Het bekende voorbeeld van een cake. Wanneer wij niets van de grondstoffen en bereidingswijze zouden weten, is het heel moeilijk om dan zowel alle gebruikte materialen als de volgorde van alle handelingen te bepalen. En wij maar zoeken... Wat zullen wij dan zoeken naar een aarde die door Hem is toebereid?

Vragen zijn er. Vragen over over aardlagen, fossielen, over de ouderdomsbepalingen, de zichtbare ontwikkelingen, enzovoorts. Inderdaad vragen. Zijn die te beantwoorden? Dat is alleen mogelijk vanuit een wetenschapsbeoefening zoals Calvijn dat verwoordt heeft: 'Het na-denken van de gedachten van God'. Vanuit het ware geloof. Dichtbij de Heilige Schrift. Door de leiding en oefening van de Heilige Geest.

Een antwoord

Moeten we trouwens alles willen vragen en willen beantwoorden? Het vol-

gende voorbeeld is misschien discutabel, maar toch. Ik heb wel eens gedacht aan het voorbeeld van Mozes bij het brandende braambos. Wij zouden zeggen: een natuurverschijnsel. Dat dacht Mozes ook. Wanneer hij dat ziet, komt zijn menselijke nieuwsgierigheid te voorschijn. Het braambos in het vuur en het wordt niet verteerd. Hij zegt: 'Ik zal mij nu daarheen wenden, en bezien dat grote gezicht, waarom het braambosch niet verbrandt'. En hij loopt erheen; wordt erheen getrokken. Hij zou dat, om de hedendaagse termen te gebruiken, op de natuurwetenschappelijke denk- en werkwijze gaan bezien. Een werkwijze zonder God.

Wat zou er gebeurd zijn als de Heere Mozes niet gewaarschuwd had om zijn schoenen van de voeten te trekken? Mozes moet beseffen dat hij iets groots waarnam. Hij gaat vervolgens beseffen dat de Heere hier aanwezig was. Dit was namelijk meer dan iets bijzonders. Mozes zal daarna niet meer gezocht hebben naar het antwoord, waarom het braambos niet verteerde.

Soms denk ik wel eens dat ook het onderzoek dat wij doen naar de geheimen van de schepping, juist met onze verwereldlijkte culturele achtergrond, wel eens grenzen zou kunnen naderen waarvan we moeten zeggen: tot hiertoe en niet verder. Nu de schoenen van de voeten.

Laatste dagen

De Bijbel houdt ons in 2 Petrus 2:3 t/m 5 terecht profetisch voor: 'Dit eerst wetende, dat in het laatste der dagen spotters komen zullen, die naar hun eigen begeerlijkheden zullen wandelen, en zeggen: waar is de belofte Zijner toekomst? Want van dien dag, dat de vaders ontslapen zijn, blijven alle dingen alzo gelijk van het begin der schepping. Want willens(!) is dit hun onbekend, dat door het woord Gods de hemelen van over lang geweest zijn, en de aarde uit het water en in het water bestaande'. Zou dit woord alleen bedoeld zijn voor mensen die de Bijbel niet lezen en niet kennen?

In Engeland rijden bussen rond met het opschrift: "Waarschijnlijk bestaat er geen God". Ik weet niet of het antwoord van een tegenbeweging het juiste middel is, maar ik begrijp en waardeer het wel. Bussen met het opschrift: "De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God".

Gouda,

drs. A. den Ouden

Verhouding kerk en school

Handhaving identiteit

Een ieder begrijpt dat reformatorisch onderwijs niet reformatorisch is omdat en zolang er 'reformatorisch' op de gevel staat. De handhaving en zo mogelijk versterking van de identiteit van onze scholen is dan ook van levensbelang. We noemen enkele belangrijke factoren die voor de invulling van de identiteit van cruciale betekenis zijn:

- a) Het uitdragen van de schriftuurlijk-bevindelijke waarheid. Dat betekent dat steeds weer de nadruk gelegd zal moeten worden op de noodzaak en de mogelijkheid van wedergeboorte en bekering. Het gaat om de doorleving van de drie stukken, opdat de enige troost, beide in leven en in sterven, ons deel zal zijn. Daartoe hebben we ook steeds de twee wegen in alle ernst voor te houden en te wijzen op Jezus Christus als de geheel enige Naam ter zaligheid.
- b) Het bevorderen van de eenheid die toch gevonden zal moeten worden tussen gezin, kerk en school. De grondslag van een leven uit en naar Gods Woord zal gelegd moeten worden in het gezin naar de doopbelofte, maar de ouders zullen niet buiten kerk en school om kunnen en willen. Dan dient er ten aanzien van wezenlijke zaken eenheid te zijn.
- c) Een terughoudend toelatingsbeleid. Dit is wel van groot belang, mede met het oog op de verplichte medezeggenschapsraad. Het is overigens de vraag in hoeverre de overheid de ruimte zal geven in de toekomst ten aanzien van het toelatingsbeleid. Men wil namelijk verbreding. Dan wordt dus niet gevraagd om de grondslag te onderschrijven, maar om die te respecteren. Laten wij in ieder geval consequent en consistent zijn.
- d) Een stringent benoemingsbeleid. We kunnen een goede grondslag hebben op papier, en wat het uit-

wendige betreft kan er veel prima in orde zijn, maar de man of de vrouw voor de klas heeft toch de meest directe omgang met de kinderen. Daar draait het om!

Zo zouden we nog wel een aantal punten kunnen noemen waarvoor aandacht zal moeten zijn. Dat we allen, op welke plaats dan ook, met betrokkenheid en bewogenheid in biddend opzien met het toebetrouwde pand mochten bezig zijn.

Betrokkenheid kerk

Vanouds is de betrokkenheid tussen kerk en school hecht geweest. Enkele voorbeelden hebben we u intussen genoemd. Ze zijn met talloze voorbeelden uit te breiden. Het lijkt ons van groot belang dat die betrokkenheid blijft of, waar mogelijk, versterkt wordt. En dan gaat het vanzelfsprekend om een positieve betrokkenheid. Dus niet het louter en alleen reageren op incidenten, hoewel ook daarvoor plaats moet zijn. Het is dan ook zaak dat er plaatselijk gewerkt wordt aan een heldere structuur voor informatievoorziening en overleg, waarbij te allen tijde duidelijk moet zijn dat het bestuur het bevoegde gezag is en blijft.

De betrokkenheid van een kerkenraad mag niet als een bedreiging worden ervaren. Kerkenraad en schoolbestuur hebben elk hun eigen verantwoordelijkheid. Maar kerk, school en ouders dienen elkaar wel steeds waar mogelijk aan te vullen en te ondersteunen. Krachtens de doopbelofte hebben de ouders de eindverant-

Een vruchtbare betrokkenheid vraagt tijd en een zekere deskundigheid.

woordelijkheid voor de opvoeding van hun kinderen. Ouders zijn verplicht zorgvuldig de identiteit en het leefklimaat van de school te volgen en met verantwoordelijken te bespreken.

De school werkt mee aan de opvoedingstaak van de ouders en dient tegelijk de vorming en toerusting van kinderen met het oog op persoonlijke ontwikkeling en het functioneren in kerk en samenleving. Voorts is het de school, die de verantwoordelijkheid van de kerk respecteert in het helpen onderwijzen in Gods Woord en de belijdenis van de kerk en het (mede) toezicht houden op het onderwijs.

De wijze waarop de betrokkenheid van een kerkenraad bij een school moet worden gerealiseerd, hangt mede af van de plaatselijke en dus historisch gegroeide situatie en van het soort onderwijs. Het zal duidelijk zijn dat de vorm van betrokkenheid bij het Primair Onderwijs (P.O.), waar men meestal te maken heeft met slechts één of enkele kerkenraden, anders zal zijn dan bij het Voortgezet Onderwijs (V.O.), dat vaak te maken heeft met tientallen kerkenraden.

Het is een goede zaak wanneer een formele vorm van betrokkenheid vastgelegd wordt. Omdat bevoegd gezag ook bevoegd gezag moet blijven, ligt het voor de hand dat het schoolbestuur één of meer keren per jaar de vertegenwoordigers van de kerkenraad (kerkenraden) uitnodigt. Een kerkenraad zal in het overleg nooit verder kunnen gaan dan adviseren, tenzij een schoolbestuur in een aantal gevallen een bevoegdheid wil toekennen aan de kerkenraad. Ook kan afgesproken worden hoe een bestuur omgaat met een advies, zodat een en ander niet al te vrijblijvend is.

Commissie Onderwijs

De Generale Synode van de Gereformeerde Gemeenten heeft in 2004 een Commissie Onderwijs ingesteld om onder meer de betrokkenheid van de kerkenraden bij het onderwijs te onderzoeken en deze zonedig te bevorderen. In 2007 heeft die Commissie verslag gedaan van haar werkzaamheden en gewezen op de wenselijkheid van gestructureerd overleg: 'Het is aan te bevelen dat wordt vastgelegd hoe vaak men bij elkaar komt, over welke onderwerpen in ieder geval gesproken kan worden en hoe de agenda tot stand komt. Niet onbelangrijk is over welke informatie de kerkenraad kan beschikken, en omgekeerd: welke kerkelijke informatie voor het bestuur van belang kan zijn. In het algemeen geldt hierbij dat van een nuttige betrokkenheid pas sprake kan zijn als er ook voldoende informatie is'.

Het is voorts aan te bevelen enkele vaste kerkenraadsleden te belasten met de zaken rond het onderwijs. Een vruchtbare betrokkenheid vraagt tijd en een zekere deskundigheid. Dat de wijze van vormgeving van betrokkenheid voor het V.O. heel wat ingewikkelder is dan voor het P.O. zal een ieder kunnen begrijpen. Toch zijn ook in het V.O. mogelijkheden. Zo kan vastgelegd worden dat een Raad van Advies over belangrijke identiteitszaken advies mag/moet uitbrengen. Ook kunnen vergaderingen met kerkenraden als klankbord uitgeschreven worden.

Blijvende opdracht

Over deze en andere zaken hebben we in de toekomst steeds weer na te denken en er zal steeds weer vorm aan gegeven moeten worden. Dat vraagt een hartelijke verbondenheid

van ouders, kerken en scholen met de kinderen die aan onze zorgen zijn toebetrouwd. We hebben immers een blijvende opdracht ten aanzien van het grootbrengen van onze kinderen in de vreze des Heeren.

Laten we waakzaam zijn, maar ook helder en duidelijk naar binnen en naar buiten betreffende onze identiteit. Daarvoor behoeven we ons niet te schamen. Dat alles in biddend opzien of de Heere Zijn onmisbare zegen eraan zou willen verbinden. Wat dat betreft mogen we op grond van de Schrift verwachting hebben. Want het welbehagen des Heeren zal gelukkig voortgaan door Zijn hand. En het zaad zal Hem dienen.

(slot)

Dirksland,

ds. J. Schipper

verenigingen en die van de Zangverenigingen, enzovoorts. De vraag is of een nieuw deputaatschap in het leven moet worden geroepen, die overleg voert met en toezicht houdt op deze bonden.

Uit de bespreking van dit voorstel blijkt dat dit 'toezicht' niet zonder meer op dezelfde wijze moet worden opgevat als het toezicht dat een kerkenraad heeft op een plaatselijke vereniging. De wijze waarop contact tussen de synode en de Jeugdbond via het deputaatschap Jeugdzorg functioneert, wordt niet zozeer gekenmerkt door 'toezicht', maar door 'gezonde wederzijdse beïnvloeding', zo lezen we in de acta. De synode besluit dan ook na uitvoerige bespreking om het deputaatschap Jeugdzorg om te vormen naar een deputaatschap voor de Bonden en Verenigingen.

Na een kleine wijziging in 1986 luidt het mandaat: 'het kennis nemen, begeleiden en ondersteunen van de activiteiten van de Bonden en Verenigingen met een landelijk karakter, binnen de Gereformeerde Gemeenten. Het deputaatschap geeft, indien nodig, advies en dient tevens als verbindingsschakel. Het deputaatschap participeert in de stichting Cursus Godsdiensonderwijs'.

Taken

Om na te gaan wat precies de taken van het deputaatschap zijn (en wat ze niet zijn!) is het goed om de lange naam ervan wat te ontleden. Het is een *Deputaatschap*. In de tijd tussen twee synodes voeren de deputaten uit wat hen door de synode is opgedragen, volgens artikel 49 van de Dordtse Kerkorde. De taak van het deputaatschap richt zich op de *landelijk georganiseerde Bonden en Verenigingen van de Gereformeerde Gemeenten*. Dat betreft dan de Jeugdbond, de Bond van Vrouwenverenigingen, de Bond van Mannenverenigingen, de Bond van Zangverenigingen, de Bond van Zondagsscholen en de Vereniging voor Organisten op Gereformeerde Grondslag. Het deputaatschap onderhoudt dus geen contacten met plaatselijke jeugd-, zang- en vrouwenverenigingen, of met plaatselijke zondagsscholen of organisten. Het is een belangrijk principe dat deze onder verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerkenraad vallen.

Het deputaatschap *behartigt de belangen* van deze bonden en verenigingen. In de praktijk houdt dat in dat het deputaatschap adviezen kan uitbrengen, en kan ondersteunen waar

Werken voor de kerk

In de rubriek "Werken voor de Kerk" presenteren de diverse deputaatschappen van ons kerkverband zich. Verschillende vragen komen aan de orde: Wanneer en waarom werd het deputaatschap opgericht? Wat is zijn mandaat? Wat zijn de werkzaamheden? Deze week: het deputaatschap Bonden en Verenigingen.

Om praktische redenen worden mensen gewoonlijk niet met hun officiële voornamen, maar met hun roepnaam aangesproken. Om dezelfde reden wordt het "Deputaatschap tot behartiging van de belangen van de landelijk georganiseerde Bonden en Verenigingen van de Gereformeerde Gemeenten" meestal aangeduid als het "deputaatschap Bonden en Verenigingen", of ook wel als het "deputaatschap met de lange naam".

Jeugdzorg

Voor de ontstaansgeschiedenis van het deputaatschap moeten we terug naar het jaar 1931, toen een bond werd opgericht om de contacten tussen de jongelingsverenigingen van de verschillende gemeenten te onderhouden. In de loop van de jaren breiden de activiteiten van deze bond zich steeds verder uit.

In 1946 verschijnt het eerste nummer van Daniël. In 1962 wordt het eerste zomerkamp georganiseerd, en in 1968 wordt de eerste jeugdwerkadviseur benoemd, in de persoon van (nu ds.) M. Golverdingen. Al deze landelijke activiteiten van de toenmalige "Bond van Jeugdverenigingen der Gereformeerde Gemeenten" vallen, in tegenstelling tot het plaatselijke verenigingswerk, niet onder ambtelijk opzicht van een kerkenraad, classis of synode. Om deze reden besluit de Generale Synode van 1968 op instructie van de Particuliere Synode Oost, en op verzoek van de Bond van Jeugdverenigingen tot het instellen van een deputaatschap Jeugdzorg. De acta van de synode vermelden: 'De taak van deputaten zal zijn, begeleiding en stimulering van het jeugdwerk, en het houden van opzicht op het jeugdwerk, voorzover dit buiten de begrenzing van het opzicht van de kerkenraden valt'.

Bonden en verenigingen

Op de Generale Synode van 1983 heeft de Particuliere Synode West een punt ingediend over het contact tussen het kerkverband en de andere bonden van het kerkverband, zoals bijvoorbeeld de Bond van Vrouwen-

dat nodig is, en dat het dient als spreekbuis tussen de Generale Synode en de bonden en verenigingen. Uit het mandaat blijkt dat het deputaatschap geen toezichhoudende taak heeft. Deputaten kunnen niets dwingend opleggen, maar zijn aange- wezen op goed overleg met de bon- den.

Werkwijze

Het is voor het deputaatschap van groot belang op de hoogte te blijven van het reilen en zeilen van de bon- den en verenigingen. Hiervoor bezoeken deputaten regelmatig bestuurs- vergaderingen en andere bijeenkom- sten, zoals bondsdagen en huishou- delijke vergaderingen. Ook ontvangt het deputaatschap verslagen van deze bijeenkomsten, jaarverslagen en eventuele periodieken en brochures die worden uitgegeven. Wanneer nut- tig en nodig geven de deputaten advies.

Het deputaatschap vergadert in de regel drie maal per jaar. Met de Jeugd- bond is het meest intensief contact. Op elke vergadering ontvangt het deputaatschap een uitgebreide rap- portage van de activiteiten van de Jeugdbond in de afgelopen maanden, en de planning voor de komende tijd. Deze worden met de directeur van de Jeugdbond en een bestuurslid ervan doorgesproken.

Tenslotte doen de bonden en vereni- gingen via het deputaatschap verslag over hun activiteiten aan de Generale Synode. Na afloop van iedere Genera- le Synode organiseert het deputaat- schap een vergadering met afgevaar- digden van alle bonden en verenigin- gen, om de waardering en de aan- dachtspunten die op de synode aan de orde zijn geweest, over te brengen.

Zijn Gemeente

Als deputaat ben je iedere keer weer onder de indruk van het vele, vele werk dat gedaan wordt ten behoeve van jeugdverenigingen, vrouwenver- enigingen, mannenverenigingen, zangverenigingen, zondagsscholen en organisten. Dit werk kan menselij- kerwijs geen voortgang hebben zon- der de inzet van de vele honderden JV-leiders, zondagsschooljuffen en – meesters, bestuursleden van zang-, vrouwen- en mannenverenigingen, organisten, bondsbestuurders en vele anderen.

Wat hebben al deze mensen uw gebed nodig! Het is dan ook de wens en bede van het deputaatschap dat de Koning der koningen, de Heere der

heren ook deze arbeid zou willen zegenen om onder jongens en meis- jes, mannen en vrouwen Zijn Gemeente te bouwen, om Christus' wil. Van Hem zijn we in alles afhanke- lijk.

Als we zien op alle ontwikkelingen in de wereld om ons heen, die ook hun invloed uitoefenen in de gemeenten, dan is er reden tot grote zorg. Maar als je er anderzijds getuige van bent dat ondanks alle individualisme en wereldsgezindheid er bondsdagen,

winterconferenties en andere bijeen- komsten worden georganiseerd waar tientallen, honderden of soms meer dan duizend kinderen, jongeren, mannen en vrouwen bij elkaar zijn rondom het geopende Woord, dan geeft dat ook moed. Dan ervaar je het als een groot voorrecht om als depu- taat een schakeltje te zijn in dit belangrijke werk.

ds. C.J. Meeuse, voorzitter
A.A. Gorter, secretaris

BOEKBESPREKING

Ziek van de kerk

“Ziek van de kerk?”

door ds. J. Belder;

uitg. Groen, Heerenveen;

ISBN 978-90-5829-915-4;

416 pag.; € 19,95.

Het boek “Ziek van de kerk?” bevat het persoonlijke verhaal over burn-out en depressie van ds. J. Belder. Op een open wijze, waarbij hij de moed heeft zijn kwetsbaarheid te laten zien, voert hij de lezer langs de paden van zijn leven. Hij schuwt daarbij niet zelfspot en relative- ring van zichzelf in allerlei opzicht.

In de eerste hoofdstukken beschrijft hij zijn jeugd, eerst in Ginneken en later in Steenwijk. Zijn beleving van deze perio- de en de conflicten en de moeilijkheden die zich in deze periode voordoen wor- den gemeld. Waaronder het dubbellevens van 's ochtends met moeder in de kerk en 's middags met vader op de tribune van de voetbalvereniging.

Mede naar aanleiding van de ziekte van zijn moeder komen er vragen naar de zin van het leven; de ervaren leegheid en vreugdeloosheid daarvan. Hij gaat de Bij- bel, die zich wel in huis bevindt maar niet gebruikt wordt, lezen. Hij hoort, hoeveel hij ook niet begrijpt, de wekroep van God in zijn hart. De Bijbel wordt het kost- baarste boek in de boekenkast en de Heilige Geest zijn voornaamste Uitlegger. Het verlangen rijpt in zijn hart naar de kerk te gaan, wat hij ook na de nodige aarzelingen realiseert.

In toenemende mate voelt de auteur zich aangetrokken tot de gereformeerde leer. Wel verbaast hij zich, als buiten- staander, over zaken als taalgebruik en gewoonten in de gemeenten van deze signatuur.

Het verlangen om predikant te worden groeit en naast zijn werk bij de Wage- ningse Universiteit begint hij zich voor te bereiden op het Staatsexamen VWO. Daarna begint hij de studie Theologie die met goed gevolg wordt afgerond. Na de toelating tot het predikambt neemt hij het beroep naar Loon op Zand aan. Na enkele jaren wordt, met veel worsteling, deze gemeente verwisseld met die van de wijk Morgenster in Katwijk aan Zee. Ondanks conflicten en verschillen van inzicht, ook binnen de kerkenraad heeft hij het goed naar zijn zin in deze plaats. Het beroep van Nieuw-Lekkerland wordt ervaren als een duidelijke heenwijzing dat dit de plaats is waar de Heere hem roept. Hij staat en werkt daar met vreug- de en heeft het gevoel dat hij, ook in de classis Alblisserdam, eindelijk voor “vol” wordt aangezien. De omvang van de werkzaamheden in en buiten de gemeenten neemt steeds toe evenals de voldoening die het gevraagd worden voor allerlei taken met zich meebrengt. Wel dringt zich de vraag op hoelang deze kerkelijke harddraverij nog volge- houden kan worden.

Eind 2001 is ds. Belder opnieuw beroep- baar. Hoewel hij op grond van allerlei overwegingen tot de conclusie komt dat het nu niet de tijd is uit Nieuw-Lekker- land weg te gaan, worden zijn argumen- ten om te bedanken door zijn vrouw uit handen geslagen. Omdat hij tot de over- tuiging komt niet alleen te moeten maar ook te mogen gaan, ook gezien ook de werkdruk, neemt hij het beroep van de gemeente van Dordrecht aan.

In deze plaats wordt hij steeds meer geconfronteerd met de spanningen en discussies rondom het Samen op Weg-

proces. Er is sprake van een toename van ook voordien al bestaande lichamelijke klachten. Na een periode waarin zijn werkzaamheden worden ingekrompen en allerlei behandelingen worden ondergaan is de kruik in september 2004 leeg: "Het briesend paard moet eindelijk sneven...."

In een hele reeks hoofdstukken wordt verslag gedaan van de gang van zaken daarna. Uitvoerig worden beschouwingen over allerlei onderwerpen, gevoelens, klachten, zowel lichamenlijk als psychisch, de twijfels ook ten aanzien van zijn roeping, de onmogelijkheid om ook maar tot enige activiteit te komen, beschreven. Uiteindelijk mondt het onvermogen te werken ten gevolge van deze klachten uit in definitieve afkeuring.

In dit boek komen duidelijk de factoren aan de orde die kunnen leiden tot een burn-out, de toestand van lichamenlijk, psychische en emotionele uitputting. Factoren die sterk samenhangen met de persoonlijkheidsstructuur en de werk-omstandigheden. Een burn-out heeft overigens wat beleving en kenmerken betreft veel overeenkomsten met een depressie die daar ook vaak mee gepaard gaat of daarmee verweven is. De persoonlijkheidsstreken, mede bepaald door leefomstandigheden en opvoeding, zijn al jong aanwezig in onder meer gebrek aan gevoel van eigenwaarde, versterkt door negatieve beoordelingen van mensen uit de omgeving. Er is sprake van een steeds toenemende werkdruk mede als gevolg van een niet "nee" kunnen zeggen, en een (te) groot verantwoordelijkheidsbesef die nogal eens het karakter van dwangmatigheid krijgt. Daarnaast speelt ook de voldoening die de activiteiten geven, gevoed door de erkenning, waardering en het gevoel er echt bij te behoren, een rol. Maar al deze positieve ervaringen wegen niet op tegen de negatieve, teleurstellende in de contacten met andere mensen. Zeker niet wanneer men zich toch met hen verbonden voelt.

Naarmate deze toestand langer duurt, ontstaan symptomen als vermoeidheid, slapeloosheid, lichamenlijk klachten in allerlei vorm, het twijfelen aan eigen bekwaamheid, stemmingswisselingen, prikkelbaarheid en het steeds meer verliezen van energie. Energie die niet meer aangevuld wordt en uiteindelijk resulteert in de volledige afwezigheid daarvan.

Bij de auteur heeft ook duidelijk, met name wat de emotionele kanten betreft, de kerkfusie van 2004 een rol gespeeld. Of de titel van het boek, weliswaar met vraagteken, niet teveel nadruk legt op de

conflicten en verschillen van inzicht in kerk en gemeente als overwegende oorzaak kan men zich afvragen. Alles overziend lijkt het aannemelijk dat de schrijver, mogelijk op een later moment, in een burn-out en depressie terechtgekomen zou zijn.

De erg lange, en wat mij betreft te lange reeks van hoofdstukken waarin de dagelijkse gang van zaken, de klachten, het beleven van de dingen, de vele beschouwingen (over overigens herhaaldelijk zeer belangrijke en wezenlijke onderwerpen), de uitzichtloosheid en de moedeloosheid in bijna voortdurende herhaling beschreven wordt, geeft de toestand waarin de mens met een burn-out en depressie zich bevindt, uitstekend weer. Het lezen van deze hoofdstukken kan bijna bij de lezer dezelfde gevoelens van mismoedigheid en uitzichtloosheid oproepen. Alles lijkt hetzelfde te blijven in het voortdurende ervaren van eenzaamheid, het zich alleen en niet begrepen voelen, de grote mate van egocentriciteit en het niet meer gericht zijn op de buitenwereld. We maken kennis met de vele vragen die zich bij de auteur voordoen ten aanzien van roeping, de bedoeling van de Heere met deze weg, de zin van het lijden, het ambtelijk functioneren, enzovoorts.

We vernemen echter ook van de bemoedigingen en ondersteuning die de auteur, ondanks alles, mag ervaren. Evenals over het brengen van de vragen en klachten bij de Heere God en ook de conclusie dat het er uiteindelijk omgaat uit te komen bij het Kruis van Christus. Het beleven dat op Golgotha Christus alle bange, vertwijfelde waaroms in Zijn handen neemt.

Behalve dat het boek een goed beeld geeft van het ontstaan en de inhoud van een burn-out moet het ook opgevat worden als een nota bene voor ieder die denkt: "dit kan mij niet overkomen." Met name ook voor degenen die door de Heere tot werk in zijn Wijngaard geroepen zijn. Zeker bij hen kan de opvatting leven dat de Heere Zijn dienaren deze weg niet zal laten gaan. Dit ondanks het verwijzen naar eigen zwakheid en onbekwaamheid met daarnaast de publicaties aantonen dat vooral predikanten een bijzondere risicogroep voor een burn-out vormen.

Dikwijls is er de neiging om de signalen,

zowel lichamenlijk, psychisch als emotioneel, te negeren en, al is rust en ontspanning meer dan nodig, deze uit te stellen met het argument in ieder geval nu niet gemist te kunnen worden. En het is ook moeilijk om, waar zoveel nood en behoefte ervaren en er zoveel beroep gedaan wordt, de eigen beperkingen te aanvaarden. En zich niet te belasten met werkzaamheden die de draagkracht te boven gaan. Al is het onmiskenbaar waar dat het Israëls God is Die krachten geeft, toch betekent dit niet dat men van de eigen verantwoordelijkheid ontslagen wordt. Waarbij tevens overwogen moet worden dat niet ieder beroep dat ook met name op de dienaren van het Woord gedaan wordt, als roeping van Boven opgevat moet worden. Zeker niet wanneer daardoor aan de primaire roeping als voorganger maar ook die als echtgenoot en vader, tekort gedaan wordt.

Er ligt wat dit betreft ook een taak voor de kerkenraden en met name de ouderlingen. Zij zullen ook waar het deze zaken betreft, toezicht moeten nemen op de wandel van de dienaren van het Woord. Zij dienen erop te letten en er zoveel mogelijk voor te waken dat deze niet gebukt gaan onder lasten die te zwaar zijn om te dragen, hoe groot de bereidheid tot het uitoefenen van allerlei activiteiten er ook is. Ook zij zijn mensen net als alle anderen, ook wat het ontwikkelen van onterechte schuldgevoelens. De begrijpelijke behoefte om het iedereen naar de zin te maken kan er gemakkelijk toe leiden dat er roofofbouw op het eigen lichaam en de eigen psyche wordt gepleegd.

Voor ieder die onder de last bezweken is, mogen de beschreven bemoedigingen er het bewijs van zijn dat de Heere ook in deze zware en duistere, vaak uitzichtloze toestand, hoort en draagt. Laat het aansporen tot het gebed of ook deze wegen mogen leiden tot, en brengen bij het Kruis van Christus. Voor hen, maar zeker ook voor al diegenen die dreigen uitgeschakeld te worden, en aan wie zich zoveel vragen opdringen, kan het lezen van dit boek tot waarschuwing en steun zijn.

Verder is dit boek verplichte lectuur voor ieder die niet weet wat burn-out inhoudt en die vanuit onbegrip zijn mening denkt te moeten geven over en tegen hen die hieraan lijden.

Lisse,

dr. J.B.K. Lanser

KERKNIEUWS

■ BEROEPINGSWERK BEROEPEN

Te Genemuiden: ds. A. Schot te Nunspeet.

■ DOVENDIENST TE HARDINXVELD-GIESSENDAM

Op **5 september** hoopt ds. W.J. Karels voor te gaan in een aangepaste kerkdienst voor doven en slechthorenden. Deze dienst wordt gehouden in het kerkgebouw van de Geref. Gemeente te Hardinxveld-Giessendam, Buitendams 118 en begint om 15.00 uur. Horenden zijn eveneens hartelijk welkom.

■ VERGADERING CLASSIS ROTTERDAM

De classis Rotterdam hoopt op **vrijdag 11 september** in vergadering bijeen te komen.

Locatie: Boezemsingelkerk te Rotterdam-C. Aanvang: 19.30 uur.

Kerkenraad Geref. Gemeente Poortugaal (roepende kerk)

■ VERGADERING GENERALE SYNODE 2010

De kerkenraad van de Geref. Gemeente te Tricht-Geldermalsen, op de laatstgehouden Generale Synode aangewezen als roepende kerk, deelt mee dat de vergadering van de Generale Synode in 2010 gehouden zal worden op **woens-**

dag 15 en donderdag 16 september

in het kerkgebouw van de Geref. Gemeente te Utrecht.

De bidstond zal gehouden worden op **dinsdagavond 14 september** in het kerkgebouw van de roepende kerk te Geldermalsen.

Aan de Generale Synode zal Het Deputaatschap Vertegenwoordiging en Voorlichting zal aan de Generale Synode het voorstel doen de vervolgzitting van de synode te houden op **woensdag 13 en donderdag 14 oktober 2010**.

De kerkenraad van Tricht-Geldermalsen, ds. B. Labee, preses. G.J. van Zijl, scriba.

■ MUTATIES KERKELIJK JAARBOEK 2009

* Pag. 157, **gemeente DRACHTEN**.

Koster is nu: L.W. de Boer, Oudeweg 202, 9201 ES Drachten, tel. 0512-54 33 44.

* Pag. 327, **gemeente TERWOLDE-DE VECHT**.

Predikant is: ds. K. Boeder, Avernoordseweg 30, 7396 PE Terwolde-De Vecht, tel. 0571-29 15 21.

* **Ds. J. Driessen**, die m.i.v. 1 september 2009 emeritus predikant is, is verhuisd naar Moerkapelle, Reigershof 2, tel. 079-593 26 43.

geestelijk eigendom van onze jonge generatie blijven. Het biedt immers de kern van de bijbelse leer. Die kan men zich alleen eigen maken door de inhoud van buiten te leren. Om dat ook vandaag te bevorderen, biedt deze uitgave een sobere bewerking van de tekst in hedendaags Nederlands".

Het is een uitgave van de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente van Boskoop. Het boekje kost € 5,-. Bestellingen kunnen gedaan worden bij de fam. D. de Zwart, Zonnedaauw 118, 2771 RR Boskoop, tel. 0172-217752.

■ JAARVERGADERING BOND VAN ZONDAGSSCHOLEN

Hierbij nodigt het bestuur van de Bond van Zondagsscholen van de Geref. Gemeenten u uit tot het bijwonen van de 39^e jaarvergadering op **zaterdag 12 september**. De vergadering begint om 9.30 uur en zal geleid worden door ds. A. Schot. Dhr. D. Peters en mevr. G.M. de Regt hopen een lezing te houden over de voorbereiding van de bijbelvertelling. Plaats: Kerkgebouw van de Geref. Gemeente te Krimpen a/d IJssel, Wilhelminaplein 1. Belangstellenden zijn van harte welkom.

■ APPELAVOND JBGG DIRKSLAND

Op **vrijdag 11 september** zal er, uitgaande van het district -16 van de JBGG, in het kerkgebouw van de Geref. Gemeente te Dirksland, Mozartsingel 2, een appelavond gehouden worden. Op deze avond zal ds. W.J. Karels spreken over: 'Jong zijn en de Heere vrezen'. Aanvang: 19.45 uur. Er zal een collecte zijn voor het districtswerk.

■ CONTACTGROEP GEDRAGSPROBLEMEN NU OOK IN REGIO UTRECHT

De contactgroep Gedragsproblemen van Helpende Handen organiseert **woensdagavond 9 september a.s.** voor het eerst een bijeenkomst in de regio Utrecht. Mevr. drs. G. Ham-Willemsen spreekt over 'Ik weet mij geen raad', sociale vaardigheidstraining bij kinderen met een ontwikkelingsstoornis.

Vanaf 19.30 uur staat de koffie klaar, het programma begint om 20.00 uur. De contactgroep Gedragsproblemen is al actief in de regio's Apeldoorn, Gouda en Tholen.

Voor meer informatie en opgave kunt u bellen of e-mailen naar Helpende Handen, (0348) 48 99 70 of gedragsproblemen@helpendehanden.nl.

U kunt ook onze website bezoeken: www.helpendehanden.nl

BERICHTEN

■ BIJENKOMSTEN COMMISSIE ONDERWIJS MET KERKEN-RADEN

De Commissie Onderwijs, ingesteld door de Generale Synode, belegt in oktober op vier plaatsen voorlichtingsavonden voor kerkenraadsleden. Zie hiervoor ook het artikel van ds. J. Schipper, lid van deze commissie, in dit nummer van De Saambinder. De bijeenkomsten worden gehouden in een zaal van de kerkgebouwen in de hieronder genoemde plaatsen, aanvang 19.30 uur.

Datum	Plaats
Dinsdag 6 oktober	Goes

Donderdag 8 oktober	Bodegraven
Donderdag 15 oktober	Ridderkerk
Donderdag 29 oktober	Apeldoorn

■ KORT BEGRIP

Ds. M. Golverdingen heeft Kort Begrip hertaald. Hij schrijft in het "Woord vooraf": "In de loop van deze vier eeuwen werd door de ontwikkeling van het Nederlands de afstand tussen het heden- en het verleden steeds groter. De gemiddelde belijdeniscatechisant klaagde daardoor in toenemende mate over de moeite die het memoriseren kostte. Het Kort Begrip moet echter wel het

KERKDIENTEN

■ ZONDAG 6 SEPTEMBER 2009

Aagtekerke 9.30 uur en 19.00 uur ds. Tuinier en 14.30 uur leesdienst; Aalburg 14.30 uur ds. Karens; Alblasserdam 9.30 en 16.30 uur ds. B. van der Heiden; Alphen a/d Rijn 16.00 uur ds. W. Harinck; Amsterdam-Noord 18.00 uur stud. Visser; Apeldoorn 10.00 en 17.00 uur ds. Kleppe; Arnhem 15.00 uur ds. Schreuder; Barendrecht 10.00 en 16.30 uur leesdienst; Barneveld-Centrum 9.30 en 19.00 uur ds. Hogchem; Beekbergen 15.00 uur ds. Van Manen; Benthuizen 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Berkenwoude 10.00 uur ds. Driessen en 19.00 uur stud. G.W.S. Mulder; Bodegraven 16.30 uur ds. Paul; Borssele 14.00 uur ds. Hakvoort; Boskoop 9.30 (H.A.) en 16.30 uur ds. De Waard; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 en 16.30 uur leesdienst; Capelle a/d IJssel-West 10.00 uur ds. Moerkerken; De Valk-Wekerom 9.30 en 19.00 uur ds. Van Boven; Delft 15.30 uur kand. Van Rijswijk; Den Helder 17.00 uur (H.D.) ds. Heijkamp; Deventer 16.45 uur ds. Kattenberg; Dirksland 10.00 en 18.00 uur ds. Schipper; Doetinchem 15.00 uur ds. De Wit; Dordrecht 10.00 en 17.00 uur ds. Brugge; Ede (Nieuwe Kerk, Verl. Maanderweg 33) 12.15 en 19.00 uur kand. Brede-
weg; Elspeet 10.00 en 18.30 uur ds. Van Manen; Emmeloord (Reestdal 25) 18.30 uur ds. Tanis; Enkhuizen 10.00 en 16.00 uur leesdienst; Enter 9.30 en 19.00 uur ds. Kattenberg; Ermelo 17.00 uur ds. Van Ekeveld; Goes 9.30 uur en 18.00 uur ds. Meeuse en 14.00 uur leesdienst; Gorinchem 10.00 en 16.00 uur ds. L. Blok; Gouda 9.30 en 16.30 uur ds. Clements; Goudswaard 15.00 uur ds. Pater; 's-Gravenpolder 9.30 uur en 18.00 uur ds. Hakvoort en 14.00 uur leesdienst; 's-Gravenzande 16.30 uur ds. Driessen; Hardinxveld-Giessendam 9.30 uur ds. A.J. Karels en 18.30 uur ds. L. Blok; Hendrik-Ido-Ambacht 10.00 (H.D.) en 16.30 uur ds. Joosse; Hilversum 10.00 (H.A.) en 16.00 uur ds. Visscher; Hoogvliet 14.30 uur ds. De Leeuw; Houten 11.00 en 17.00 uur (H.D.) ds. Van der Net; Kampen 9.30 en 15.00 uur ds. Tanis; Kamperland 15.30 uur ds. Baan; Kapelle-Biezeling 9.30 uur en 18.00 uur ds. Baan en 14.00 uur leesdienst; Kootwijkerbroek 10.00 en 19.00 uur ds. Beens; Kortgene 14.30 uur ds. Golverdingen; Krabbendijke 14.00 uur ds. Bakker; Krimpen a/d IJssel 9.30 en 16.30 uur ds. P. Mulder; Leerdam 10.00 en 15.30 uur stud. Baaijens; Lisse 10.00 en 16.00 uur ds. Neele; Meeuwen 9.30 en 18.00 uur ds.

Hoogerland; Meliskerke 9.30 en 14.30 uur ds. Moens; Melissant 15.00 uur stud. Maljaars; Middelburg-Centrum 9.30 uur en 18.30 uur ds. De Heer en 14.00 uur leesdienst; Middelburg-Zuid 9.30 en 18.30 uur stud. IJsselstein; Middelharnis 14.30 uur ds. Schipper; Mijdrecht 19.00 uur ds. Visscher; Moerkapelle 9.30 (doventolk) en 18.30 uur ds. Boogaard; Nieuw Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. Vermeij; Nieuwdorp 14.00 uur ds. Meeuse; Nieuwe Tonge 10.00 en 18.00 uur ds. P. Blok; Nieuwer ter Aa 10.00 en 15.30 uur stud. Visser; Nieuwerkerk Zld 9.30 en 15.30 uur ds. Gunst; Nijkerk 18.30 uur ds. Schot; Nisse 14.00 uur ds. De Heer; Nunspeet 9.30 en 15.00 uur (H.D.) ds. Schot; Oostkapelle 15.00 uur ds. Tuinier; Oud Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. Pater; Ouddorp 9.30 en 18.30 uur stud. Maljaars; Poederoyen 14.30 uur ds. Melis; Poortugaal 9.30 en 15.30 uur ds. Terlouw; Puttershoek 10.00 en 15.00 uur stud. G.W.S. Mulder; Rhenen 10.00 uur ds. Van Gelder en 18.30 uur stud. Baaijens; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur ds. De Leeuw; Ridderkerk-Slikkerveer 9.30 en 16.30 uur ds. Mijnders; Rijssen-Noord 9.30 uur en 18.30 uur (H.D.) ds. Van Dieren en 14.30 uur leesdienst; Rijssen-West 9.30 en 18.30 uur ds. De Wit; Rijssen-Zuid 9.30 uur en 18.30 uur (H.D.) ds. Schreuder en 14.30 uur leesdienst; Rotterdam-Alexanderpolder 10.00 uur ds. C. Harinck en 14.30 uur ds. Van der Net; Rotterdam-Centrum 19.00 uur ds. Joosse; Rotterdam-IJsselmonde 19.00 uur ds. Brugge; Rotterdam-Zuidwijk 10.00 (H.A.) en 16.00 uur ds. Silfhout; Scherpenisse 9.30 uur en 18.30 uur (H.D.) ds. Bakker en 14.00 uur leesdienst; Scherpenzeel 10.00 en 18.30 uur ds. Verschuure; Sliedrecht 12.30 en 19.30 uur ds. W.J. Karels; Soest 9.30 uur ds. W. Harinck en 19.00 uur ds. A.B. van der Heiden; Spijkenisse 14.30 uur ds. Brugge en 19.00 uur ds. C. Harinck; Sprang-Capelle 16.30 uur ds. Van Gelder; Stolwijk 10.00 en 19.00 uur leesdienst; Terwolde-De Vecht 9.30 en 14.30 uur ds. Boeder; Tricht-Gelder-malsen 10.00 en 18.30 uur ds. Labee; Uddel 10.00 en 18.30 uur ds. Mouw; Urk 10.00 en 17.00 uur ds. Van Belzen; Utrecht 10.00 en 16.30 uur ds. A.B. van der Heiden; Veen 9.30 en 18.00 uur ds. Melis; Veenendaal 15.30 uur ds. F. Mulder; Vlaardingen 19.00 uur ds. Terlouw; Vlissingen 9.30 (H.A.) en 16.00 uur ds. Vreugdenhil; Waarde 9.30 uur en 18.00 uur ds. Golverdingen en 14.00 uur leesdienst; Waardenburg 10.00 en 18.30 uur ds. Mondria; Wagenin-

gen 10.00 en 18.30 uur ds. F. Mulder; Werkendam 10.00 (H.D.) en 18.00 uur ds. Karens; Westkapelle 9.30 uur en 18.30 uur ds. Verweij en 14.30 uur stud. IJsselstein; Woerden 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Wolphaartsdijk 14.00 uur ds. Van Krimpen en 18.30 uur ds. Moens; Yerseke 9.30 uur en 18.00 uur ds. Van Krimpen en 14.00 uur leesdienst; Zeist 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Zoetermeer 10.00 uur ds. Van Ekeveld; Zwijndrecht 9.30 en 16.30 uur ds. Veenendaal; Zwolle 9.30 en 19.00 uur ds. Vogelaar.

■ DINSDAG 8 SEPTEMBER 2009

Aalburg 19.30 uur ds. Pater; Amersfoort 19.30 uur ds. Schot (Evangelisatie); Berkenwoude 19.30 uur ds. Silfhout; Boskoop 19.30 uur ds. Van Gelder; Drachten 19.30 uur ds. Vogelaar; Ede (Noorderkerk, Amsterdamseweg 9) 19.30 uur ds. Hogchem; Hilversum 19.45 uur ds. Melis; Hoofddorp 19.30 uur ds. Van der Net; Meeuwen 19.30 uur ds. De Leeuw; Naaldwijk 19.45 uur ds. Paul; Nieuwer ter Aa 19.45 uur ds. Van Ekeveld; Nieuwe Tonge 19.30 uur ds. F. Mulder; Nisse 19.30 uur ds. Van Manen; Ooltgensplaat 19.30 uur ds. Vermeij; Oosterland 19.30 uur ds. Hoogerland; Ouddorp 19.30 uur ds. B. van der Heiden; Scherpenzeel 19.30 uur ds. Schipper (Evangelisatie); Soest 19.30 uur ds. Bakker.

■ WOENSDAG 9 SEPTEMBER 2009

Barneveld-Zuid 19.30 uur ds. Schreuder; Beekbergen 19.30 uur ds. Beens; Dinteloord 19.30 uur ds. Joosse; Ermelo 19.30 uur ds. Baan; Genemuiden 19.30 uur ds. Van Belzen; 's-Gravenzande (Langestraat 130) 14.30 uur (Bevest. kand. J. van Rijswijk) ds. L. Blok en 19.30 uur (Intrededienst) ds. Van Rijswijk; Hoogvliet 19.45 uur ds. Van der Net; Katwijk aan Zee 19.45 uur ds. Brugge; Melissant 19.30 uur ds. Driessen; Rotterdam-IJsselmonde 19.30 uur ds. De Leeuw; Terwolde-De Vecht 14.30 uur ds. Van Dieren (huw.bev.).

■ DONDERDAG 10 SEPTEMBER 2009

Capelle a/d IJssel-West 19.45 uur ds. Meeuse; Hardinxveld-Giessendam 14.30 uur ds. W.J. Karels (huw.bev.); Houten 19.30 uur ds. Van der Net; Kapelle-Biezeling 19.45 uur ds. Baan; Kootwijkerbroek 14.15 uur ds. Beens (huw.bev.); Middelharnis 14.15 uur ds. Bakker (Huw.bev.); Oostvoorne 19.30 uur ds. Schipper; Poortugaal 19.30 uur ds. Hakvoort; Rhenen 19.30 uur ds. Van Dieren; Sint Annaland 19.30 uur ds. Karens; Stad aan 't Haringvliet 19.30 uur ds. Schot; Waardenburg 19.30 uur ds. Van Belzen (GBS).

■ VRIJDAG 11 SEPTEMBER 2009

Middelburg-Centrum 14.30 uur ds. De

Heer (huw.bev.); Moerkapelle 13.45 uur
ds. Driessen (huw.bev.); Yerseke 15.00 uur
ds. Van Krimpen (huw.bev.).

■ EVANGELISATIESAMENKOMSTEN

Alkmaar ('t Wuiver 2-a) 10.00 en 16.30
uur ev. G. Baan; Amsterdam (Looiers-
gracht 70) 10.30 en 17.00 uur ev. J. Krijgs-
man; Emmen (Prinsesselaan 6-l) 9.30 en
15.30 uur ev. C. van Drunen; Leeuwarden
(Achter de Hoven 2-c) 9.30 en 16.00 uur
ev. S. de Visser; Merksem (Oude Bareellei
64) 10.00 en 17.00 uur ev. A. van Setten;
Tilburg (Offenbachstraat 105) 10.00 en
18.30 uur ev. H.J. van den Boogaart.

Voor alle in dit nummer genoemde
toekomstige data geldt:

Indien de Heere wil en wij leven.

ADVERTENTIES

Te Koop in BENTHUIZEN
Kon. Wilhelminastraat 3
Zeer ruim en goed onderhouden
6 kamer **ééngeswoning**
met Garage. Voor meer info :
www.funda.nl of tel. 0648527032

Vakantiehuis op de Hunsrück
(Duitsland) ± 25 km vanaf de
moezel en ± 25 km vanaf de Rijn.
25 slaapplekken, onderverdeeld
in div. appartementen.
Ook per appartement te huur
info@hetankermariem.nl
Tel: 0577462038/ 0620735340

WWW.RACHELSHOBBYSHOP.NL

**Uw webshop
om kaarten te maken
met verantwoorde plaatjes.**

Nu veel artikelen voor
kerstkaarten te maken en veel
Ot en Sien plaatjes

Van BOEKHANDEL & UITGEVERIJ **Horssen bv**

Dorpsstraat 100 - 3881 BE PUTTEN
Tel. 0341 36 22 77 - info@van-horssen.com
www.van-horssen.com

Het juiste adres voor:

Bijbels, Theologische boeken, Leesboeken
voor jong en oud, Voordeelboeken,
Tweedehands, CD's en bladmuziek.

Met droefheid hebben wij kennis genomen dat door de Heere in de eeuwi-
ge heerlijkheid tot Zich is genomen onze geliefde oud-ambtsbroeder

Arie Korevaar

Met dankbaarheid denken we terug aan het vele ambtelijke werk dat hij in
onze gemeente met liefde en in Gods kracht mocht doen. Hij diende de
gemeente van 1954 tot 2002, eerst ruim 7 jaar als diaken en later ruim 40
jaar als ouderling. In die periode mocht hij veel pastorale bezoeken afleg-
gen binnen en buiten onze kerkelijke gemeente. De Heere stelde zijn werk
in onze gemeente tot een rijke Zegen tot eer van Zijn grote Naam.

Het is onze wens dat de Heere de bedroefde familie wil troosten en onder-
steunen. Hij werke door in de geslachten.

Namens de Gereformeerde Gemeente
te Puttershoek,
J. de Weerd, preses
M. van der Elst, scriba

Puttershoek, 28 augustus 2009

Ten bate van het
evangelisatiewerk in
Amsterdam, bieden
wij u een rondleiding
door onze hoofdstad
aan o.l.v. Amsterdam-
mer dhr. J.C. Hotting.
Tevens bezoekt u
onze evangelisatie-
post 'Bij Simon de
Looier' waar u, onder
het genot van een
kopje koffie, e.e.a.
over het evangelisatie-
werk verteld zal wor-
den. Voor slechts
€10,- p.p., (max. €50,-
per gezin) heeft u zo
een boeiend dagje
Amsterdam.

Tot dienst

Reserveer via 078-681 981 (dhr. J.C. Hotting).
Geef de dag van uw keuze door. Verzamelen bij
Centraal Station (kijk naar het II-100-940-100
op de dag van uw keuze).

Bijbels in diverse uitvoeringen

Bijbels in Statenvertaling

KT20B	204 x 304 mm, zonder ps. en form., bruin kunstleer, goudsnee, kanttekeningen	€ 70,-
G20B	185 x 280, zonder ps. en form., bruin kunstleer, goudsnee	€ 42,-
G20Z	185 x 280, zonder ps. en form., zwart kunstleer, goudsnee	€ 42,-
M20	156 x 236, zonder ps. en form., zwart kunstleer, kleursnee	€ 27,-
M20G	156 x 236, zonder ps. en form., zwart kunstleer, goudsnee	€ 33,-
M21	156 x 236, met ps. en form., zwart kunstleer, kleursnee	€ 40,-
M21G	156 x 236, met ps. en form., zwart kunstleer, goudsnee	€ 47,-
K20	135 x 210, zonder ps. en form., zwart kunstleer, kleursnee	€ 24,-
K21	135 x 210, met ps. en form., zwart kunstleer, kleursnee	€ 36,-

Vraag voor andere bijbels in gewone of luxe uitvoering onze folder aan
of breng een bezoek aan onze showroom in Leerdam, waar u op uw
gemak een keuze kunt maken uit onze uitgaven. Wij hebben ze allemaal
op voorraad en geven u graag deskundig advies.

Nijverheidstraat 21 • Postbus 168 • 4140 AD Leerdam
Telefoon (0345) 61 01 55
E-mail: info@gereformeerdebijbelstichting.nl
Giro 1.355.824 t.n.v. penningmeester GBS te Leerdam

Onze showroom
is geopend op
ma. t/m vr.
van 8.30 tot
16.30 uur.

BIJBELSTICHTING

MARKES *Persoonlijke zorg voor uw begrafenis*

Telefoon (0172) 21 21 22

Dokter Hamburgerlaan 59 - 2771 JR Boskoop

Wij verzorgen alleen begrafenissen Dag en nacht bereikbaar - overal te ontbieden

AMELAND-TERSCHELLING-BAKKEVEEN (frl.) t.h. luxe Chalets en Stacaravans

huur niet duur! ± halve prijs

Kijk op www.vdsluisvakanties.nl of bel 0512-516096

U kunt ook reserveren voor 2010

CHRISTELIJKE BEGRAFENISONDERNEMING G. WEGENAAR

Buurtlaan West 26 tel. 0318-526641
3905 JR Veenendaal www.wegenaar.nl

Wij verzorgen begrafenissen in Veenendaal, Ede, Bennekom, Wageningen, Rhenen e.o.

Rust en ontspanning in de prachtige Eifel! Ruime appartementen te huur. Inl.: 0118-606707 en www.huizesolagrati.nl.

Te huur Kamperland Vak.woning
2-10 persoons, rustig gelegen.
Dicht bij Veerse meer. Wk 43 bezet.
Tel. 0113-351899 / 06-20417592

Reformatische Psychologenpraktijk Nederland

Identiteitsbewust, Persoonlijk, Vertrouwend, Doelgericht

Wij bieden identiteit bewuste hulp in de vorm van begeleiding en behandeling van mensen met o.a.: Relatieproblemen, Opvoedingsvragen, Gezinsproblemen, Persoonlijke problematiek (zoals Depressie, Angst), Arbeidsproblemen en een Autistisch Spectrum Stoomis.

Voor meer informatie of aanmelding:
010 - 483 64 08

Vestigingslocatie: Alblasterdam
info@rpnederland.nl www.rpnederland.nl

Onze luxe vakantiebungalow 'TABERNA' op 't Lochtenveld in **Elspeet** is te huur vanaf week 36. Voor informatie: www.taberna-elspeet.nl. U kunt ons mailen op info@taberna-elspeet.nl of bellen naar 078 6122667 / 06 2827 2379

INTEKENVOORDEEL BIJ DE RAMSHOORN geldig t/m eind september

Meer dan ene zegen

verschijnt DV sept.

Herdruk wegens grote belangstelling!

R. Hoogerwerf-Holleman
Meer dan ene zegen
Uit het leven van vrouw Stougie uit Mijns-herenland en vriendenkring

Deze eenvoudige vrouw, uit het begin van de 20e eeuw, was van God geleerd. Velen kwamen haar om raad vragen en het gezelschapsleven bloeide. Wonderlijke gebeurtenissen uit de Hoekse Waard worden aan de vergetelheid ontruk.

Intekenprijs 9,95 - daarna 13,95

HULP IN BENAUWDHEDEN

verschijnt DV nov.

Hulp in benauwdheden
Een Yerseke dwangarbeider in Duitsland
H. Nieuwenhuize

Hubrecht Nieuwenhuize moet het rustige Zeeuwse plaatsje Yerseke verlaten om in een van de grauwe fabriekssteden in het Duitse Ruhrgebied te gaan werken voor de vijand. Na wonderlijk bewaard te zijn bij zware bombardementen en twee jaar omzwerven kan de thuisreis worden aanvaard. De auteur, woonachtig in Yerseke, beschrijft in dit boek Gods hulp in benauwdheden tijdens de bange oorlogsjaren. Circa 350 pagina's, rijk geïllustreerd.

Verschijsning gaat door wegens grote belangstelling!
Intekenprijs 19,95 - daarna 24,95

HET WONDER VAN KERST

Herdruk bij voldoende belangstelling!

Het wonder van Kerst
Verhalen en gedichten voor alle leeftijden

Verhalen o.a.: Van Velzen-Wijnen, Karels-Meeuse, A. Vogelaar-van Amersfoort, ds. W.J. Karels, Schouten-Verrips en Nelleke Wander. Gedichten o.a.: Christien de Priester, Van der Schoot-van Dam

Intekenprijs 11,95 - daarna 14,95

Intekenen t/m eind september

Ja, ik teken hierbij in voor:

.....ex. **Meer dan ene zegen** à 9.95
Herdruk wegens grote belangstelling!

.....ex. **Hulp in benauwdheden** à 19.95
Verschijnt DV november 2009

.....ex. **Het wonder van Kerst** à 11.95
Herdruk bij voldoende belangstelling

U kunt deze bon, in een envelop zonder postzegel, zenden aan: De Ramshoorn, Antwoordnummer 860, 4460 WB Goes

Naam

Adres

Postcode

Woonplaats

Telefoonnr.

De Ramshoorn, Lange Vorststraat 21 Goes
tel. (0113) 221909 www.ramshoorn.nl Schutseshop - Kruiningen

Geerts herenkleding

Ambtskleding

Kostuums: 2- en 3-delig zwart - grijs - e.a.

Trouwkostuums - Jacquets - Pantalons

Streppantalons - Overhemden

Stropdassen - Sokken - Overjassen

Hoeden - Schoenen

Winkel: Dorpsstraat 229, Scherpenzeel
Telefoon 033-2778899 b.g.g: 06-30189592

OPENINGSTIJDEN: MA. GESLOTEN,
DI T/M DO 9-18 UUR,
VR 9-21 UUR EN ZA 9-17 UUR,
OP AFSpraak MOGELIJK

TE HUUR in hartje Wekerom (gem. Ede) aanleunwoning, eigen oprit, 2 sl.k. € 650 excl gas en elektra, ook geschikt voor studenten, tel 06-50455287

MASSALE ZANG- EN ORGELAVOND

GROTE KERK, DORDRECHT

D.V. ZATERDAG 19 SEPTEMBER 2009

AANVANG 19.00 UUR

Mannenkoor 'Ethan' - Yerseke
Chr. Mannenkoor 'Salvatori' - Nunspeet
Noordermannenkoor - Rijssen

m.m.v. Job Oostdijk, Cees van der Hart, Marcel van de Kamerij en Harm Hoeve

Algehele leiding: ds. A. Schot

Veel samenzang

Collecte t.b.v. Deputaatschap voor Israël Project Schuilkerder Sderot

voor de Catechese

Leerboek

Beknopte inleiding in de geloofsleer

Ds. C.A. van Dieren

In dit leerboek wordt door ds. C.A. van Dieren de dogmatiek overzichtelijk, en voor iedere lezer begrijpelijk behandeld. De nauwe overeenkomst tussen de geloofsleer en Gods Woord wordt in het leerboek aangegeven door het toegevoegde tekstenbestand. Door middel van kernwoorden en het register wordt het eenvoudig gemaakt om begrippen uit de geloofsleer op te zoeken.

Voor verschillende doeleinden is dit een heel bruikbaar boek. Het is een welkome handreiking aan ambtsdragers die catechisatie geven. Zij kunnen zich in korte tijd een overzicht van een bepaald leerstuk eigen maken.

Ook ouders die op de hoogte willen blijven van hetgeen op de catechisatie aan hun kinderen wordt onderwezen, kunnen in kort bestek de stof in dit boek lezen. Het kan ook gebruikt worden voor cursussen of op verenigingen. Het onderzoek van de geloofsleer is voor een ieder nuttig en nodig want "Mijn volk is uitgeleid, en dat het zonder kennis is" (Hos. 4:6a).

Geb. 224 blz. Royaal formaat

€ 22,50

Verkrijgbaar bij uw boekhandel

Catechisatieschetsen

Bij het vragenboekje van Hellenbroek

J. de Jager

Deze schetsen zijn een samenvatting van de verschillende catechisatieschema's van de schrijver, die hij in de praktijk heeft gebruikt bij het catechiseren aan de hand van het alom bekende vragenboekje van ds. A. Hellenbroek.

In de handleiding ter introductie van deze uitgave wordt erop gewezen dat de schetsen niet bedoeld zijn om 'te kopiëren' voor eigen gebruik, maar ze misluidend te gebruiken als voorbeelden om een geordend overzicht van de catechisatie te maken.

Ds. A. Moerkkeren schrijft in zijn 'Woordboek': "Naar mijn overtuiging voorziet een boek als dit in een behoefte". Deze schetsen kunnen de catecheet ondersteunen bij het voorbereiden van de te behandelende stof.

Geb. 224 blz. Royaal formaat

€ 22,50

Uitgeverij Boekhandel

Gebr. Koster

Nairacstraat 17, Barneveld
Tel. (0342) 41 69 86

Handen van de kerk wereldwijd

**Dominicaanse
Republiek**
Gezondheidszorg

Darfur
Noodhulp

Papua
Alfabetisering

Peru
Aandacht en liefde
voor straatkinderen

Zuid-Afrika
Strijd tegen HIV / Aids

HANDEN VAN DE KERK
**Bijzondere
Noden**

GIRO 307447 Woerden

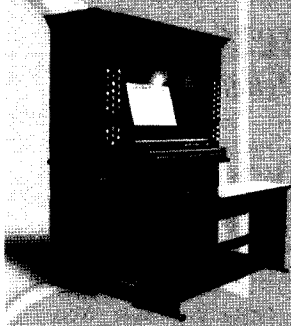
Help mee!

- Steun ons werk met een gift
- Nodig ons uit voor een gemeenteavond of op vereniging

DEPUTAATSCHAP TOT HULPVERLENING IN BIJZONDERE NODEN VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN
Houttuinlaan 7 • 3447 GM Woerden • T 0348 48 99 10 • E bijzonderenoden@cbgg.nl • I www.bijzonderenoden.nl

Orgelcentrum Andante is dealer van
JOHANNUS - MONARKE - CONTENT - EMINENT

In onze beide winkels is een ruim assortiment aan bladmuziek in zowel notenschrift als klavarscribo te vinden.

A. van Oostadelezen 35, VEENENDAAL | Oranjestraat 6, RIJSSSEN
 Tel: 0318 - 505063, Fax: 0318 - 505851 | Tel: 0548-515666, info@andanteorgels.nl

u vindt ons ook op www.andanteorgels.nl

DE SPECIALIST IN HUISKAMER- EN KERKORGELS

... met zijn... met...
 voor... in alle...
 vermenigvuldigd... met...
 • opbaren met kistkoeling bij u thuis of in een voor u bekende aula
 • dag en nacht bereikbaar en overal te ontbieden
 • wij verzorgen alleen begrafenissen
 • laatste verzorging van de overledene door een gediplomeerd verpleegster

Begrafenisverzoorgers:

• H.de Jongh • P.H. van der Leer • D.D.E. Melieste

Begrafenisonderneming de Jongh

Hardinxveld-Giessendam:

Reepijzer 5, Tel. (0184) 61 11 54

Waardenburg:

Kerkstraat 17b, Tel. (0418) 65 20 39

**begrafenisverzorging
 Den Hollander**

Begravenissen in Vlaardingen, Rotterdam, Gouda, Den Haag en omstreken.

Opbaarmogelijkheden in een door u gewenst uitvaartcentrum of thuis met koeling.

Geen crematies.

Mozartlaan 13
 3131 ES Vlaardingen
 Tel. 010 - 4600509

www.begrafenisverzorgingdenhollander.nl

**BEGRAFENISVERZORGING KINA
 010 - 458 31 12**

Rotterdam, Drechtstreek, Krimpenerwaard, Gouda
 D.W. Schipper 010-4506626 3. Koopman 0182-583932
 Capelle aan den IJssel Gouda

Wij verzorgen alleen begrafenissen.

- DIVERSE BLOKFLUITEN
- DWARSFLUITEN
- MUZIEKSTANDAARDS
- ROEMEENSE PANFLUITEN
- VIOLIN

R. MULDER - STAPHORST

06 12 610 628 B.G.G. 0522 253944

**SYMPOSIUM
 Tussen verlangens
 en beperkingen**

seksuele ontwikkeling bij mensen met een verstandelijke beperking

D.v. 3 oktober 2009
 10.00 - 16.00 uur

Locatie:

Congrescentrum de Werelt,
 Westhofflaan 2, Lunteren

Meer informatie:

Helpende Handen:

www.helpendehanden.nl/symposium

Op weg met de ander:

www.opwegmetdeander.nl

Boekencentrum: www.boekencentrum.nl

Kosten:

gratis voor leden Helpende Handen

en Op weg met de ander

€ 17,50 voor niet-leden

Aanmelden:

Tot 18 september 2009 bij

Helpende Handen:

T 0348 48 99 70 of

www.helpendehanden.nl/symposium

OP WEG MET DE ANDER

UITGEVERIJ Boekencentrum

staat naast je

Boekhandel en Antiquariaat De Roo

Ruim assortiment nieuwe en 2^e hands boeken: Theologie (prekenboeken, levensbeschrijvingen, Bijbelcommentaren), Bijbels (sv), kinderboeken en leesboeken. Ook voor uw cd's en kaarten

www.derooboeken.nl

Van Meelstraat 12 3331 KR Zwijndrecht

078-6124081

Tevens inkoop/taxatie

maandag gesloten gratis parkeren

Voor een zorgzame begeleiding

Begrafenisonderneming

Hardinxveld,
 Hardinxveld-Giessendam
 Hardinxveld-Giessendam e.o.
 Tel: 0182 277 8555

Hardinxveld 411
 Hardinxveld-Giessendam
 Hardinxveld-Giessendam e.o.

Centraal nummer (24 uur):
 023 277 8555

Zorg dichtbij

Actief in uw regio!

Waar u ook woont, Agathos brengt zorg dichtbij:
 • Huishoudelijke verzorging
 • Persoonlijke verzorging
 • Verpleging
 • Psychosociale zorg
 Bel de Zorglijn (010) 264 07 77 en u krijgt uw rayoncoördinator aan de lijn. Agathos stelt zelf indicaties voor veel zorgvragen. Kunnen we geen indicatie stellen? Dan begeleiden we u bij de CIZ-aanvraag. U ziet, ook indicatiestelling is onze zorg!

T 010 264 07 77 | www.agathos-thuiszorg.nl

Zorg met een eigen kleur